

”Otetaan syliin”

Kiintymyssuhdetta varhaiskasvatuksessa rakentamassa

Minka Salo

OPINNÄYTETYÖ
Huhtikuu 2020

Sosionomi AMK

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomi AMK

SALO, MINKA:

Otetaan syliin

Kiintymyssuhdetta varhaiskasvatuksessa rakentamassa

Opinnäytetyö 60 sivua, joista liitteitä 2 sivua
Huhtikuu 2020

Varhaiskasvatusta on kehitetty viime vuosina pedagogia painotteisesti. Lapsen varhaiskehitystä selittävä kiintymyssuhdeteoria painottaa pysyvien ihmissuhteiden ja turvallisuudentunteen muodostumisen tärkeyttä lapsen kehitykselle ja opimiselle. Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää miten varhaiskasvatuksen opettajat tukevat turvallisen kiintymyssuhteen muodostumista hoitonsa aloittavaan lapseen tutkimuksen kohteena olevassa varhaiskasvatuksen yksikössä. Opinnäytetyössä on tarkoituksena tarkastella miten varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin kokonaisuudessa tuetaan sekundäärisen turvallisen kiintymyssuhteen rakentumista. Tutkimuksen tavoitteena on kartoittaa varhaiskasvatuksen opettajien toimintatapoja ja kehittämis ehdotuksia, jotka tukevat lapsen kiintymyssuhteen syntymistä hoidon alkupäivinä.

Opinnäytetyö on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, jonka aineisto kerättiin puolistukturoiduilla teemahaastatteluluilla. Tutkimuksessa haastateltiin varhaiskasvatuksen opettajia. Haastattelut nauhoitettiin, litteroitiin ja aineisto analysoitiin sisällönanalyysillä. Vastauksia tutkimuskysymyksiin etsittiin peilaamalla aineistoa opinnäytetyön teoreettiseen viitekehykseen, psykiatri John Bowlbyn luomaan kiintymyssuhdeteoriaan.

Tutkimuksen johtopäätöksenä voidaan todeta, että varhaiskasvatuksen opettajien tavat kohdata lasta ja perhettä vaikuttivat sekundäärisen turvallisen kiintymyssuhteen rakentumista edistäviltä. Kiintymyssuhdeteoriaa käytettiin vähäisesti hyödyksi lapsen käyttäytymistä pohdittaessa tai siihen vastaamistapoja mietittäessä. Varhaiskasvatuksessa tulee edistää lapsen kokonaisvaltaista kasvua, terveyttä ja hyvinvointia sekä turvata pysyvät ihmissuhteet lapsen ja varhaiskasvatustajien välillä. Nämä pyrkimykset tukevat myös turvallisen kiintymyssuhteen syntymistä lapsen ja varhaiskasvattajan välille. Toimintaa voisi myös tarkastella kiintymyssuhteen muodostumisen näkökulmasta, jolloin erityisesti pysyvien ihmissuhteiden merkitys tulisi korostetummin esille.

Asiasanat: kiintymyssuhde, varhaiskasvatus

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

SALO, MINKA

Building an Attachment Relationship in Early Childhood Education

Bachelor's thesis 60 pages, appendices 1 pages
April 2020

The aim was to determine how kindergarten teachers supported the development of a safe attachment relationship with new children in the preschool under investigation. The study concentrated on examining how planning, implementation and reviewing in early childhood education were performed, and how they might help form a secondary safe attachment relationship. The purpose was to discover methods used by early childhood educators, as well as suggestions for improvement, which could support the development of children's attachment relationships during their first days of care.

This study was carried out using qualitative methodology, and the data were collected by means of semi-structured theme interviews. The interviewees were kindergarten teachers. The interviews were recorded, transcribed and content analysed. John Bowlby's attachment theory was used as this study's theoretical framework.

The results revealed that the ways in which kindergarten teachers approached children and their families, seemed to strengthen the development of a safe secondary attachment relationship. The respondents recommended that children should have an easy start to preschool, and an effort was made to realise this. Overall, attachment theory was not utilised to a great degree when contemplating children's behaviour or in response to it.

Key words: attachment relationship, early childhood education

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT	8
2.1	Tutkimusympäristö	8
2.2	Tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset	8
3	LAPSEN KIINTYMYSSUHDE	10
3.1	Kiintymyssuhdeteoria	10
3.2	Kiintymyskäyttäytyminen	12
3.3	Eroahdistus	13
3.4	Turvallinen kiintymyssuhdemalli	14
3.5	Turvaton ristiriitainen kiintymyssuhdemalli	15
3.6	Turvaton välttelevä kiintymyssuhdemalli	16
3.7	Organisoitumaton kiintymyssuhdemalli	17
4	VARHAISKASVATTAJA KIINTYMYSSUHDETTA LUOMASSA	19
4.1	Mistä kiintymyssuhde rakentuu	19
4.2	Turvallisuus lähtökohtana	19
4.3	Sensitiivisyys ja mentalisaatio	20
5	VARHAISKASVATUS	23
5.1	Varhaiskasvatuksen tehtävät ja tavoitteet	23
5.2	Varhaiskasvatussuunnitelma	24
5.3	Tutkimuksia aiheesta	25
6	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	27
6.1	Laadullinen tutkimus	27
6.2	Tutkimusaineiston kerääminen	27
6.3	Tutkimusaineiston analysointi	29
7	LASTA JA PERHETTÄ KOHTAAMASSA	31
7.1	Turvallisuus	31
7.2	Sensitiivisyys	35
7.3	Mentalisaatio	36
7.4	Vanhempien tukeminen	37
7.5	Varhaiskasvatuksen suunnittelu, toteutus ja arviointi	41
7.6	Kehittämisen paikat	44
7.7	Kiintymyssuhdeteoria	45
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	47
8.1	Turvallisuus ja yksilöllisyys	47
8.2	Varhaiskasvatuksen suunnittelu, toteutus ja arviointi	50
9	POHDINTA	54

9.1 Luotettavuus ja eettisyys	54
9.2 Opinnäytetyön prosessin pohdinta	55
LÄHTEET	57
LIITTEET	59
Liite 1. Saatekirje	59
Liite 2. Haastattelun teemat	60

1 JOHDANTO

Psykiatri John Bowlbyn ja hänen seuraajiensa rakentama kiintymyssuhdeteoria on viime vuosikymmenen jälkipuoliskon tärkein lapsen varhaiskehitystä kuvaava teoria (Sinkkonen 2001,25). Daniel A. Hughesin mukaan onnistuneen vanhemmuuden ja lapsen parhaan mahdollisen kehityksen keskiössä on heidän välilleen muodostunut turvallinen kiintymyssuhde. Ihmissuhteet ovat merkittäviä lapsen kognitiivisen, emotionaalisen, sosiaalisen, biologisen ja käyttäytymiseen liittyvän kehityksen kannalta. (Hughes 2011,15-16). Päivähoitoon on perheellä laakisääteinen oikeus (Varhaiskasvatusturvelaki 540/2018 12§). Ja siksi huomioni kiinnittyy siihen, miten päivähoitossa lapsen kiintymyssuhteen muodostumista tuetaan. Tutkimuksessani selvittelen varhaiskasvatuksessa aloittavan lapsen saamaa tukea ja hoivaa, ja miten ne antavat lapselle mahdollisuuksia rakentaa sekundääristä turvallista kiintymyssuhdetta varhaiskasvatuksen työntekijään.

Varhaiskasvatusturvelaissa (540/2018, 2§) varhaiskasvatus määritellään lapsen suunnitelmallisena ja tavoitteellisena kasvatuksen opetuksen ja hoidon kokonaisuutena, jonka erityisenä painopisteenä on pedagogiikka. Varhaiskasvatusturvela (2018) on Suomessa päivähoitoa ohjaava ja velvoittava opetushallituksen toimintaohje, jonka tavoitteisiin kuuluu edistää lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista sekä vahvistaa lapsen osallisuutta ja toimijuutta. (Varhaiskasvatusturvela 2018, 14). Turvallisuus on kiintymyssuhdeteorian mukaan se peruskivi, jota ilman lapsi ei pysty oppimaan ja tutustumaan maailmaan.

Mielenkiintoni kiintymyssuhteisiin on virinnyt lastensuojelussa työskennellessäni. Varhaiskasvatuksessa korostetaan pedagogiikkaa, osallisuutta ja dokumentointia. Turvallisen kiintymyssuhteen muodostaminen lapsen ja kasvattajan välille on kuitenkin pohja, jolta lapsi ponnistaa tutkimaan maailmaa ja oppimaan uutta. Vuosia sitten nelivuotias kiharapäinen tyttö tuli hoitoon päiväkotiin, jossa työskentelin. Hän oli arjen taidoissaan taitava, sopeutui ryhmän toimintaan, oli hiljainen ja reipas. Päivälevolla ryhmän vilkkaimmat ja haastavimmat lapset vaativat kaikkien ryhmän työntekijöiden huomion. Tyttö kysyi minulta päivälevolle mentäessä: ”Silitätkö minuakin?” Kun vilkkaat lapset olivat nukahtaneet ja

pääsin tytön viereen, hän jo nukkui. Ja sijaisuuteni siinä päiväkodissa loppui tuona samana päivänä. Turvallisen kiintymyssuhteen luominen on varhaiskasvatuksessa niin lapselle kuin työntekijällekin haastavaa.

Tutkimukseni teoreettinen viitekehys on kiintymyssuhdeteoria. Tarkastelen kiintymyssuhteen muodostumista työntekijän näkökulmasta lapsen aloittaessa päiväkodissa. Selvittelen sekundäärisen turvallisen kiintymyssuhteen muodostumiseen lapsen ja varhaiskasvattajan välillä vaikuttavia tekijöitä. Kiinnostukseni kohteena ovat varhaiskasvatuksen ammattilaisten työskentelytavat. Kiintymyssuhteen muodostumiseen vaikuttavat myös varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin kokonaisuus, koska tutkimukseni tarkasteluympäristönä on päiväkot.

Opinnäytetyöni etenee tutkimusympäristön, tavoitteiden ja tutkimuskysymysten esittelystä tutkimukseni teoreettisen viitekehysten käsittelemiseen. Kiintymyskäyttäytymisen ja eroahdistuksen määritelmien kautta lähdän pohtimaan John Bowlbyn ja Mary Ainsworthin teoriassaan määrittelemiä kiintymyssuhteita, neljään pääryhmään keskittyen. Kiintymyssuhdeteoriassa jaetaan kiintymyssuhteet turvalliseen, turvattomaan välttelevään ja turvattomaan ristiriitaiseen sekä organisoitumattomaan. Tätä jaottelua on tarkennettu ja ryhmiä lisätty vuosien varrella, kun kiintymyssuhteita on tutkittu lisää. Opinnäytetyössäni keskityn vain näihin neljään pääryhmään, enkä lähde niitä tarkentamaan, koska varhaiskasvatuksessa kasvattajan tavoitteena tulisi olla turvallisen sekundäärisen kiintymyssuhteen luominen.

Varhaiskasvatusta tarkastelen varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman asettamien tavoitteiden kautta. Etenen opinnäytetyön toteuttamiseen, haastattelujen tekemisen ja analysoinnin kautta tutkimustuloksiin. Lopuksi koan johtopäätökset peilaten niitä teoreettiseen viitekehykseen ja pohdin opinnäytetyöni luotettavuutta ja eettisyyttä.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Tutkimusympäristö

Lasten kiintymyssuhteita on tutkittu 1970- luvulta lähtien paljon. Kiintymyssuhdeteoria on luonut siltoja aiempien teorioiden välille. Varhaiskasvatusta on kehitetty viimeiset vuodet pedagogia painotteisesti (Varhaiskasvatustalaki 540/2018, 2§). YK:n Lasten oikeuksien sopimuksessa mainittu lapsen oikeus ilmaista mielipiteensä ja tulla kuulluksi näkyvät varhaiskasvatussuunnitelman asettamissa tavoitteissa selkeästi. (Lapsen oikeuksien sopimus, 12 artikla). Varhaiskasvatussuunnitelmassa (2018) on tavoitteeksi asetettu lapsen kasvun, kehityksen, terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen sekä lasta kunnioittava toimintatapa ja pysyvät vuorovaikutussuhteet lapsen ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä. (Varhaiskasvatussuunnitelma 2018,16.)

Kiinnostukseni kiintymyssuhteisiin on syntynyt lastensuojelussa työskennellessäni. Minulle olikin luontevaa lähteä pohtimaan varhaiskasvatuksessa kiintymyssuhteen syntymiseen vaikuttavia asioita ja miten tämä merkityksellinen kiintymyssuhdeteoria tulee huomioiduksi varhaiskasvattajan opettajan työssä. Tutkimusympäristöksi valikoitui opettajan ehdottama paikkakunta. Paikkakunnalla on kehitetty yhtenevää toimintatapaa lasten hoidon aloitukseen varhaiskasvatuksessa.

2.2 Tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tarkoituksena on kartoittaa varhaiskasvatuksen kasvattajan tapoja rakentaa turvallista kiintymyssuhdetta hoitoaan aloittavaan lapseen. Tavoitteenani on tutkia myös, miten varhaiskasvatuksen opettajat haluaisivat kehittää toimintatapojaan tai toimintaympäristöään näissä aloitustilanteissa ja miten varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin kokonaisuudessa tuetaan lapsen ja kasvattajan välisen kiintymyssuhteen muodostumista.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Miten voidaan tukea sekundäärisen turvallisen kiintymyssuhteen muodostumista lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa?
2. Miten varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa tuetaan päivähoitonsa aloittavan lapsen ja hoitajan välisten kiintymyssuhteen syntymistä ensimmäisinä hoitopäivinä?

Tavoitteenani on kartoittaa haastattemieni varhaiskasvatuksen opettajien ajatuksia lasta tukevista toimintatavoista, joita he työssään pyrkivät käyttämään ja mahdollisista kehittämisen kohteista, joita he haluaisivat työssään toteuttaa. Selvittelen myös, miten varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin kokonaisuudessa tulee huomioiduksi hoitonsa aloittavan lapsen kiintymyssuhteen muodostuminen.

Tutkimukseni käsitteitä ovat kiintymyssuhde ja varhaiskasvatus.

3 LAPSEN KIINTYMYSSUHDE

3.1 Kiintymyssuhdeteoria

Englantilainen psykiatri John Bowlby (1907-1990) esitteli 1970-luvulla ensimmäisenä kiintymyssuhdeteoriaansa. Teorian kehittelyä jatkoivat hänen kollegansa Mary Main ja Mary Ainsworth. Heidän työstään syntyi viimeaikojen tärkein lapsen varhaista kehitystä selittävä teoria, joka toimii myös yhdistävänä siltenä aiempien teorioiden välillä. (Sinkkonen 2001,26.)

Bowlby kiteyttää teoriaansa artikkelissaan, *The making and breaking of affectional bonds*, vuonna 1977 *British Journal of Psychiatry* lehdessä seuraavasti.

An account is given of attachment theory as a way of conceptualizing the propensity of human beings to make strong affectional bonds to particular others and of explaining the many forms of emotional distress and personality disturbance, including anxiety, anger, depression and emotional detachment, to which unwilling separation and loss give rise. (Bowlby 1977.)

Sinkkonen (2001) on suomentanut artikkelin koostetta kirjassaan *Lapsen puolesta* seuraavasti.

Kiintymyssuhdeteoria on ”tapa käsitteellistää ihmisten taipumusta luoda vahvoja tunnesiteitä valikoituihin toisiin ihmisiin ja selittää niitä emotionaalisen ahdingon ja persoonallisuuden häiriintymisen monia muotoja – ahdistusta, vihaa, depressiota ja välinpitämättömyyttä- joita syntyy vastentahtoiseen eroon joutumisen ja menetyksen seurauksena.

Lapsen suhde hoivaavaan aikuiseen organisoituu tietynlaiseksi rakenteeksi ja systeemiksi, joka aktivoituu aina kun turvallisuudentunne on uhattuna. (Sinkkonen 2001,31-32, Sinkkonen 2018,38.)

Kiintymyssuhteita on 1970-luvun lopusta lähtien tutkittu lapsille kehitetyllä vierastilanne-menetelmällä (SSP; Strange Situation Procedure) ja myöhemmin aikuisille kehitetyn kiintymyssuhdehaastattelun (AAI; Adult Attachment Interview)

keinoin. Useita tutkimusmenetelmiä on kehitetty myös näiden tutkimusmenetelmien lisäksi. (Sinkkonen 2018, 47,53,54-55.) Näitä tutkimusmenetelmiä en lähde opinnäytetyössäni tarkemmin määrittelemään, koska työssäni pyrin keskittymään varhaiskasvatuksen työntekijän työskentelytapoihin ja mahdollisuuksiin muodostaa sekundäärinen turvallinen kiintymyssuhde.

Golding (2014) toteaa että kiintymyssuhdeteorian mukaan jo vauvoilla on valmius muodostaa kiintymyssuhteita saadakseen turvaa ja lohtua. Lapsi alkaa kehittää strategioita, jolla vanhempi tulee parhaiten lähelle. Pelko tai uhka erosta laukaisevat tämän kiintymyskäyttäytymisen. Lapsi voi muodostaa kiintymyssuhteita useampaan aikuiseen, mutta yksi niistä on ensisijainen kiintymyshahmo. Kiintymyskäyttäytymistä täydentää tutkiva käyttäytyminen, joka on mahdollista silloin, kun lapsi kokee olevansa turvassa. Ensimmäiset vuodet ovat kehityksen kannalta kriittisimpiä, sillä ne vaikuttavat ihmisen kykyyn muodostaa läheisiä ihmissuhteita. Varhaisten kokemusten pohjalta syntyy sisäinen työskentelymalli, joka vaikuttaa ihmissuhteisiin ja se on myös näiden ihmissuhteiden muokattavissa. (Golding 2014,38.)

Kasvatustieteiden professori Erja Rusanen (2011) kirjoittaa, että kiintymysmalli kertoo lapselle muodostuneista mielikuvista hoitajasta ja hoidon laadusta sekä lapsen käyttäytymisestä pelottavissa tilanteissa ja samalla myös vanhemman toimintamalleista lapsen kaivatessa tukea. Kiintymysjärjestelmä kuvaa lapsen turvallisuushakuista käyttäytymistä eli kiintymyskäyttäytymistä ja vanhemman hoivakäyttäytymistä sekä niiden dynaamista vastavuoroisuutta. (Rusanen 2011,58-59.) Psykologian professori Liisa Keltikangas-Järvisen mukaan lapsen sosiaalisen kehityksen ja sosiaalisten taitojen sekä kognitiivisen kehityksen pohja on kiintymyssuhteen luominen. Kiintymyssuhteessa lapsi rakentaa minuttaan ja minuuden kehittyminen mahdollistaa itsekontrollin ja tunteiden säätelyn, jotka ovat sosiaalisten taitojen osatekijöitä. (Keltikangas-Järvinen 2012,26-27.)

3.2 Kiintymyskäyttäytyminen

Psykologi Kim S. Goldingin mukaan kiintymyskäyttäytyminen on reaktio todelliseen tai havaittuun vaaraan ja stressiin. Lapsi etsii turvaa ja haluaa pysyä kiintymyshahmon lähellä. Kiintymyskäyttäytymistä on läheisyyden etsiminen, vanhemman käyttäminen turvallisena perustana ja eroprotesti. Lapsi pysyttelee turvallisella etäisyydellä vanhemmasta ja uhkaavassa tilanteessa hakee turvaa vanhemman luota. Kun vanhempi on turvallinen perusta, lapsi voi lähteä luottavaisesti tutkimaan ympäristöään ja leikkimään. Lapsi voi luottaa siihen, että vanhempi on läsnä ja pelastaa vaaran uhatessa. Eroprotesti on lapsen aktiivinen yritys ehkäistä ero kiintymyshahmosta, lapsi protestoi äänekkäästi ja hakee läheisyyttä. (Golding 2014,39.)

Kiintymyskäyttäytyminen ja tutkiva käyttäytyminen vaihtelevat lapsella. Kiintymyskäyttäytyminen huolehtii turvallisuuden ja suojan saamisesta sekä siitä että kiintymyshahmo on saatavilla. Tutkiva käyttäytyminen taas ohjaa lasta tutkimaan ja oppimaan ympäristöstään. Jos lapsen saama hoiva on hyvää, vallitsee tapapaino näiden käyttäytymisten välillä. (Golding 2014,39.) Myös Sinkkonen (2015) toteaa, että kun lapsi luottaa, että vanhempi on saatavilla, omasta turvallisuudesta ei tarvitse huolehtia ja voi suunnata ajatukset ympäristön tutkimiseen sekä uuden oppimiseen. Jos lapsi tuntee itsensä uhatuksi, alkaa kiintymyskäyttäytyminen ja ympäristön tutkiminen loppuu. Kun ympäristö on lapsen kokemana turvaton ja arvaamaton, hän keskittyy turvallisuuden varmistamiseen ja vaarojen välttämiseen. (Sinkkonen 2015, 24.)

Rusanen (2011) lisää että kiintymyskäyttäytymisen muotoja ovat merkkikäyttäytyminen, missä lapsi halutessaan vanhemman lähelleen esimerkiksi itkee, huutaa, komentaa, jokeltaa, hymyilee tai elehtii, että haluaa syliin, ja lähestymiskäyttäytyminen, missä lapsi menee vanhemman luo ja takertuu, seuraa tai etsii häntä. Nämä ovat lapsen normaalia, tervettä käyttäytymistä ja vanhemman tulisi olla valmis vastaamaan lapsen vaatimukseen lapsen tahtisesti. (Rusanen 2011,32.)

Kiintymyskäyttäytyminen alkaa jo vauvan syntyessä. Vauvalla on kyky saada vanhempi kiinnostumaan ja hoivaamaan itseään. 3-6kk iässä vauva etsii aktiivisesti huomiota ja alkaa erottaa tutut ihmiset. Valikoiva kiintymys kertoo kiintymysiteen syntymisestä. 6kk-2v lapsi muodostaa kiintymyssuhteita muutamiin aikuisiin, mutta yksi on lapselle ensisijainen kiintymyshahmo. Kun lapsi on haa-voittuvainen, hädissään, nälkäinen, väsynyt tai sairas, hän kaipaava ensisijaista kiintymyshahmoaan. Kiintymyssysteemi näkyy eroprotestina ja kiintymyshahmon läheisyyden etsimisenä. Tässä iässä lapsi käyttää vanhempaa turvallisena perustana lähtiessään oppimaan uutta ja tutkimaan maailmaa. 2-4v lapsi viihtyy jo kauempana vanhemmastaan tutkimusmatkoillaan. Lapsi kuitenkin tarkkailee, että vanhempi on saatavilla, ja kiintymyskäyttäytyminen aktivoituu helposti. 2-3 v lapsi leikkii jo toisten kanssa kiintymyshahmon läsnä ollessa. 3-4v lapsi selviää hetken ilman kiintymyshahmon läsnäoloa. Lapsi käyttää kieltä ja toimintaa käsitelläkseen eroa ja vanhemman paluuta. Viisivuotias ja sitä vanhempi lapsi tarvitsee vain ajoittain vanhemman läsnäoloa. (Golding 2014,41-42.)

Käytän kiintymyshahmosta tässä työssäni termiä vanhempi tarkoittamaan tätä ensisijaista kiintymyshahmoa. Yleisimmin primääri kiintymyshahmo on biologinen äiti tai muu hoitaja, joka ottaa vastasyntyneen hoidosta täyden vastuun, esimerkiksi sijaisäiti. (Rusanen 2011,199.)

3.3 Eroahdistus

Rusasen (2011) mukaan eroahdistus eli separaatioahdistus on eron aiheuttama lapsen tunne ja käyttäytyminen, kun vanhempi poistuu lapsen elämästä. Lapsi yrittää ensin etsiä häntä. Sitä seuraa kauhu ja suru. Lapsi ei huoli aluksi korvaavaa hoitoa, sitten hän sopeutuu, alistuu ja ottaa hoivan vastaan. Lapsen yritys varmistaa turvallisuuden tunteensa, kun hän joutuu eroon vanhemmastaan, voi ilmetä itkuna, protestointina, takertumisena, kieltäytymisenä tarjotusta avusta tai hiljaisuutena, vetäytymisenä tai levottomuutena ja keskittymisvaikeuksina. (Rusanen 2011,49,59.)

Lapsen oireilu erotilanteessa on normaalia ja tervettä reagointia. Vain lapset, joilla ei ole ollut mahdollisuutta kiintyä, eivät reagoi. Oireiden voimakkuuteen ja

kestoon vaikuttavat eron pituus ja toistuminen sekä kiintymyssuhde ja korvaavan hoidon laatu. Aikuisen tulisi ottaa todesta lapsen pelko ja hätä. Lapsi suhtautuu monesti erotilanteen jälkeen eri tavoin isään ja äitiin, koska lapsen tunneside heihin on erilainen. (Rusanen 2011,15,47.)

Lapsi ei useinkaan toivu surusta niin nopeasti kuin aikuiset luulevat. Ero tai sen uhka herättää lapsessa levottomuuden ja ahdistuksen lisäksi runsaasti vihaa. Suuttumus on normaali ja tavanomainen reaktio. Lapsi voi pelätä menettävänsä vanhemman kokonaan ja yrittää suuttumuksen avulla saada hänet takaisin tai viha voi olla moitetta vanhemmalle poissaolosta. Lapsi osoittaa myös usein vastakkaisia tunteita, suuttunut lapsi hakee myös turvaa ja lohtua vanhemmalta. (Rusanen 2011,50,55.)

3.4 Turvallinen kiintymyssuhdemalli

Goldingin (2014) mukaan lapsi kehittää turvallisen kiintymysmallin, kun vanhempi on sensitiivinen ja reagoi hänen tarpeisiinsa. Vanhemman toiminta on lapsen näkökulmasta johdonmukaista ja ennustettavaa. Tällöin lapsi voi aktiivisesti tutkia maailmaa ja palata vanhemman lähelle tarvitessaan suojelua tai lohtua. Vanhempi on turvallinen perusta. Lapsen oletus vaarasta perustuu tunteeseen ja aikaisempiin kokemuksiin. Turvallisesti kiintynyt lapsi torjuu tehokkaasti uhkan tai etsii apua. Lapsen itseluottamus kehittyy niin että hän kykenee etsimään ja ottamaan apua vastaan. (Golding 2014,52.)

Rusanen (2011) toteaa myös, ettei sensitiivinen vanhempi ainoastaan reagoi lapsen hätään, vaan on kontaktissa lapseen myös silloin, kun kaikki on lapsella hyvin. Hän ei ole tunkeileva, eikä häiritse lapsen keskittynyttä tekemistä ja huomioi hoivassaan lapsen uudet kehittyvät taidot. Vanhemman käytettävissä oleminen, psykologinen luokse päästävyys tai helppo lähestyttävyys, on läsnäoloa ja sallivuutta, joka rohkaisee lasta koska vaan ottamaan kontaktia vanhempaan. (Rusanen 2011,60,98.)

Goldingin (2014) mukaan, kun lapsi on varhaislapsuudessa pystynyt tutkimaan, oppimaan leikin kautta ja häntä on autettu ymmärtämään maailmaa ja ihmisiä,

hän voi oppia ymmärtämään ja nimeämään tunteita. Hänen sisäinen työskentelymallinsa on sellainen, että hän pitää itseään rakastettavana ja pystyvänä, selaisena, josta toiset ovat kiinnostuneita. Hänellä on tunne, että toiset pitävät huolta, ovat saatavilla ja suojelevat häntä. Isommilla lapsilla on syntynyt tunne minäpysyvyydestä ja itseluottamuksesta. He pystyvät ystävystymään, seurustelemaan, ratkaisemaan ongelmia ja selviämään stressistä tai turhautumisesta. He myös oppivat ilmaisemaan tunteitaan, ajattelemaan asioita omasta ja toisen näkökulmasta. He pystyvät kokevat empatiaa toisia kohtaan, mikä mahdollistaa moraalisen käyttäytymisen kehittymisen. Vanhempina he yleensä ovat johdonmukaisia, reagoivia ja ennustettavia. (Golding 2014, 52-54.)

Turvallinen kiintymyssuhde syntyy Sinkkosen (2018) mukaan, jos lapsi elää enakoitavassa maailmassa, missä hän voi ilmaista kaikenlaisia tunteita pelkäämättä hylätyksi tulemista. Kun lapsi voi luottaa hoitajaansa, kiintymyskäyttäytyminen aktivoituu harvemmin ja hän voi keskittyä maailmaan tutustumiseen ja oppimiseen, mikä mahdollistaa hyvän sosiaalisen ja tiedollisen kehityksen. (Sinkkonen 2018,46.)

3.5 Turvaton ristiriitainen kiintymyssuhdemalli

Goldingin (2014) mukaan lapsi kehittää ristiriitaisen kiintymysmallin, kun vanhempi on epäjohdonmukaisesti saatavilla, epäsensitiivinen ja huonosti hänen viestejään tulkitseva. Vanhemman lapselle suoma huomio on enemmän reaktio vanhemman omiin tarpeisiin, kuin lapsen tarpeisiin. Vanhemman on vaikea viritäytyä lapsen tunnetilaan. Lapsi maksimoi kiintymyskäyttäytymisensä, on vaativa ja ripustautuva, jotta hän saisi huolenpitoa. Nämä lapset luottavat tunteisiinsa käyttäytymisensä ohjaajina. Pieni lapsi voi olla ärtyisä, itkevä ja huomiota tarvitseva. Hän myös vähentää ympäristön tutkimista. Lapsi voi vastustaa rauhoittelua ja lohdutusta, vaikka olisi hätäntynyt ja peloissaan, koska pelkää vanhemman vetäytymistä. Lapsi on avuton, hänen minäpysyvyyden tunteensa on alhainen ja sosiaaliset taitonsa heikot. Sisäinen työskentelymalli itsestä on eirakastava, arvoton ja tehoton. Toiset hän kokee epäluotettavina, ei käytettävissä olevina ja ei kiinnostuneina. (Golding 2014,54,56.)

Takertuvuus suhteessa toisiin ihmisiin säilyy lapsen kasvaessa, hän on valpas ja varuillaan. Hänen on vaikea olla läsnä tässä ja nyt. Hänen on vaikea ylläpitää ystävyyssuhteita, hän odottaa toisten tukevan häntä, mutta ei näe itseään tukijan roolissa. Hänen käyttäytymisensä on pakottavaa, vaihdellen aggressiivisen ja avuttoman välillä. Hänen maailmansa on mustavalkoinen, toinen on joko hyvä tai paha, eikä hän kykene puhumaan tunteistaan. Keskittyminen on hänelle vaikeaa ja se voi vaikuttaa myös oppimiseen. Aikuisenakaan hän ei ole tyytyväinen ihmissuhteissaan, hän voi olla kateellinen, omistushaluinen tai pakottava. Vanhempana hän on epävarma, epäjohdonmukainen, epäsensitiivinen ja laiminlyövä. (Golding 2014,56-57.)

Sinkkosen (2018) mukaan lapsen suhde hoivaajaansa voi muodostua vihamielisriippuvaiseksi, jos hoivaaja on intensiivinen, mutta ailahteleva ja epäjohdonmukainen, ollen ajoittain lapsen tavoittamattomissa, ilman että lapsi voisi tajuta mistä nämä ”psykkiset” katoamiset johtuvat. Pakottaakseen aikuisen reagoimaan, lapsi lisää tunteidensa intensiteettiä. Erotilanteessa lapsi voi reagoida voimakkaalla, kiukkuisella tunnepurkauksella, mikä laantuu heti vanhemman lähdettyä ja lapsi saattaa hakeutua vieraan aikuisen syliin. (Sinkkonen 2018,46-47.)

3.6 Turvaton välttelevä kiintymyssuhdemalli

Golding (2014) kirjoittaa, että välttelevästi kiintynyt lapsi minimoi kiintymyskäyttäytymisensä pitääkseen lähellä torjuvan vanhemman. Lapsi on passiivinen ja vetäytyvä, eikä ilmaise hätäänsä. Hän on huomannut, että vanhempi ei reagoi hänen negatiivisiin tunteisiinsa tai hätäänsä ja siksi kytkee kiintymyskäyttäytymisensä pois päältä. Hän välttää tunteiden ilmaisemista, ei vaadi mitään ja on alistuva. Hän kokee vanhemmat närkästyneinä, torjuvina, tunkeutuvina ja kontrolloivina. Koska hän tuntee läheisyyden epämiellyttävänä, hän suosii käytöksessään tutkimista ja oppimista. Tiedon ja tunteen yhdistäminen on vaikeaa. Hän voi olla hymyilevä, miellyttävä tai pellen roolissa, kätkien surun, kiukun ja ahdistuksen tunteensa tai hän voi olla vetäytyvä ja estynyt. (Golding 2014,57-58.)

Lapsen sisäinen työskentelymalli on ei-rakastettava ja arvoton. Saavutukset elämässä voivat antaa jonkinlaisen minäpysyvyyden tunteen, mutta pääasiassa hän pelkää saavuttaa mitään. Toiset hän kokee ei-käytettävissä olevina, tunkeutuvina, sekaantuvina, kontrolloivina ja johdonmukaisesti reagoimattomina sekä vihamielisinä ja torjuvina. Hänestä kasvaa itsenäinen ja riippumaton. Hänellä ei ole itseluottamusta tai omanarvontuntoa ja hän näkee tiedon luotettavampana kuin tunteet. Aikuisena hän välttelee läheisyyttä ja on tehtäväorientoitunut. Vanhempana hän kokee vauvan hädän ja tarvitsevuuden ahdistavana, ja tuntee vanhemman roolin epämukavana. Hän vähättelee tai aliarvio vauvan kiintymistarpeita. (Golding 2014,57-58.)

Sinkkosen (2018) mukaan välttelevästi kiintynyt lapsi tietää, että voimakkaat tunneilmaisut ovat omiaan viemään hoivaajan pois hänen luotaan. Hänen odotetaan selviävän tunnekuohuistaan itsenäisesti. Syntyy reipas lapsi, joka ei vaijaa vanhempiaan tunnemyrskyillä. Kun kukaan ei eläydy lapsen tunteisiin ja ajatuksiin, voi lapsen kosketus omiin, varsinkin kielteisiin tunteisiin kadota. (Sinkkonen 2018,46.)

3.7 Organisoitumaton kiintymyssuhdemalli

Kun vanhempi on pelokas tai pelottava, lapsi muodostaa organisoitumattoman kiintymyssuhteen toteaa Golding (2014). Lapsen kokema pelko ja vaara motivoi lähestymään vanhempaa turvan saamiseksi, mutta vanhempi onkin vaaran lähde. Lapsi ei tiedä kuinka ratkaisi pulman, hän voi esimerkiksi jähmettyä paikoilleen tai lähestyä vanhempaa, mutta katsoa muualle. Jo vauvana lapsi tuntee pelkoa ja avuttomuutta. Vauvan tuntema hätä ja kiihtymys ovat voimakkaita ja säätelemättömiä. Kasvaessaan lapsi ratkaisee pulman itseluottamuksella ja kontrolloivalla käyttäytymisellä. Vanhempaan ei voi luottaa, siksi lapsen on yrittävä kontrolloida suhdetta. (Golding 2014,70.)

Lapsen sisäinen työskentelymalli itsestä on -en ole hoivan arvoinen, olen paha ja voimakas. Toiset eivät ole käytettävissä tai ovat pelottavia. Pienissäkin ristiriidoissa lapsi kokee hätää, väkivaltaista kiukkua ja ahdistunutta riippuvuuden tunnetta. Hän on kyvytön ymmärtämään, erottelemaan ja kontrolloimaan omia tai

toisen tunteita, siksi vahvat tunteet ovat musertavia. Lapsi on ahdistunut ja tarkkaamaton, aggressio ja apatia vaihtelevat epätoivon kanssa. Hänestä voi tulla sosiaalisesti valikoimaton tai vetäytyvä ja masentunut. Hän ei pidä läheisyydestä, eikä halua olla sylissä, ystäväystyminen on vaikeaa. Hänestä kasvaa pakonomainen hoivaaja, mukautuja ja pakonomaisen itseriittoinen. Vanhempana hänen on vaikea kohdata lapsensa tarpeita ja hän olettaa lapsen täyttävän hänen omat tarpeensa. (Golding 2014,71-72.)

Sinkkosen (2001) mukaan organisoitumattomalla kiintymyssuhteella on kiistatomat yhteydet mielenterveysongelmiin ja esimerkiksi esikoululaisten aggressiiviseen käyttäytymiseen. Hän myös sanoo osuvasti, että kiintymyssuhde on sopeutumisyrityksen tulos ja mitä arvaamattomampi ja vaarallisempi kasvuympäristö on, sitä poikkeavampia ja erikoisempia ovat lapsen selviytymiskeinot ulkopuolisten silmin katsottuna. (Sinkkonen 2001,60,63.)

4 VARHAISKASVATTAJA KIINTYMYSSUHDETTA LUOMASSA

4.1 Mistä kiintymyssuhde rakentuu

Sinkkonen (2018) kirjoittaa, että päivähoidossa hyvään hoitoon vaaditaan pieni ja pysyvä lapsiryhmä, joita hoitaa koulutetut ja sitoutuneet omahoitajat. Hoitajan tulisi saada koulutusta lapsen tunteiden havainnoinnista ja tulkitsemisesta sekä lapsen tunteisiin vastaamisesta reflektiivisesti ja eläytyvästi. Lapsen hyvinvointiin vaikuttavat hoitopäivän pituus, päivähoidon laatu, ryhmien koko, työntekijöiden koulutus ja vaihtuvuus sekä valmius nähdä lapsi yksilönä. Hyviä kokemuksia on saatu omahoitajuudesta, jolloin lapsen ei tarvitse toimia monien aikuisten kanssa. (Sinkkonen 2018,73,75.)

Sinkkonen (2018) mukaan turvallisuudentarve ja vaaralta suojautuminen on koko kiintymyssysteemin ydin. Vanhemman sensitiivisyys on kykyä vastata lapsen tarpeisiin oikea-aikaisesti ja asianmukaisesti. Mentalisaatio taas on kyky ymmärtää, että vuorovaikutuksessa on kaksi erilaista ja erillistä mieltä, jotka voivat olla yhteydessä. (Sinkkonen 2018,43-44.) Turvallisen kiintymyssuhteen luomisessa tarvitaan lapselle syntyvä tunne turvallisuudesta, hänen tarpeisiinsa oikea-aikaista vastaamista ja kasvattajan kykyä pitää lapsi mielessä.

4.2 Turvallisuus lähtökohtana

Hughesin (2011) mukaan kiintymysteoria perustuu turvallisuuteen. Turvallisuus on perhe-elämän ja ihmisen kehittymisen lähtökohta. Ilman turvallisuutta kymmene toteuttaa koko potentiaalamme vaarantuu. Turvallisuuden tunteen luominen ja ylläpitäminen on lapsen kiintymyksen kohteen tärkein tehtävä. Vain silloin lapsi voi ryhtyä tutkimaan ympäristöään ja kehittyä täysipainoisesti kiinnostuksensa ja kykyjensä mukaisesti. Tätä turvallisuuden tunnetta ylläpidetään, kun pientä lasta hoitaa yksi henkilö, johon lapsi on kiintynyt ja hänen ollessaan estynyt, lapsen saatavilla on muutama toissijainen kiintymyksen kohde esim. sukulainen tai päiväkodin työntekijä. (Hughes 2011,31-33.)

Sinkkosen (2018) mukaan lapsen pelko, tunne vaarasta tai uhasta aktivoi kiintymyssysteemin, jolloin lapsi itkee ja pyrkii pysymään hoivaajan lähellä. Vanhemman kyky auttaa lasta näissä tilanteissa on avain sisäisen turvallisuudentunteen syntymiseen. Turvallisuudentarve ja vaaralta suojautuminen ovat kiintymyssysteemin ydintä. Kiintymyssysteemi on aktivoitunut, kun lapsi on peloissaan, eikä lapsi silloin voi lähteä tutkimaan ympäristöään, leikkimään ja oppimaan uutta. (Sinkkonen 2018,43.)

4.3 Sensitiivisyys ja mentalisaatio

Sensitiivisyys on Mary Ainsworthin lanseeraama käsite. Sillä tarkoitetaan hoivaajan kykyä reagoida lapsen viesteihin nopeasti ja asianmukaisesti. Sensitiivisyys on merkittävä, mutta ei ainoa lapsen turvalliseen kiintymyssuhteeseen vaikuttava tekijä (Sinkkonen 2018, 58). Viinikan (2014) mukaan turvallisen kiintymyssuhteen muodostumisen edellytys on vanhemman sensitiivisyys, vanhemman pyrkimys ymmärtää lapsen käyttäytymisen taustalla olevia tunteita ja tarpeita ja myös toimiminen niiden mukaan (Viinikka 2014, 18).

Vanhemman sensitiivisyyden yhteyttä kiintymyssuhteen laatuun ei ole suoravii-
vaisesti pystytty mittauksilla osoittamaan. (Sinkkonen 2018,44). Sitä pidetään kuitenkin turvallisen kiintymyssuhteen muodostumiseen vaikuttavana tekijänä. Sensitiivisessä vuorovaikutuksessa kasvattaja kykenee myös korjaamaan virheitään ja joustamaan tulkinnoissaan ja tämä joustavuus mahdollistaa lapsen tunteiden ja tarpeiden tunnistamisen (Viinikka 2014, 31).

Mentalisaatioteorian kehittäjien Peter Fonagyn ja Antony Batemanin mukaan toisen tunnetilojen ymmärtäminen ja tavoittaminen ei ole pelkästään luontaista vaan myös kehityksellinen taito. Ihmisen kyky olla myönteisellä tavalla yhteydessä toisiin kehittyy varhain ja on yhteydessä varhaisiin kokemuksiin huolenpidosta ja vastavuoroisuudesta sekä siihen, kuinka lapsen mieli tulee peilatuksi emotionaalisesti vanhemman mielessä. Lapsen mieli voikin kehittyä vain vanhemman mentalisaatiokyvyn avulla. Vanhemman mentalisaatiokyky on sitä, että

hän pohtii lapsensa kokemuksia, tarpeita, ajatuksia ja tunteita sekä omia ajatuksiaan ja tunteitaan ja näiden vaikutusta vuorovaikutukseen. (Viinikka 2014, 26,28,39.)

Toisen mieltä mentalisoiva kasvattaja ymmärtää, etteivät kaikki tunteet näy ulospäin. Tie ymmärtämiseen on avoin ja kyselevä asenne, koska ennalta tietäminen ja varmuus katkaisevat mentalisoinnin. Kasvattaja on ikään kuin kalastamassa, miettii ääneen, mikä on tunteen aiheuttanut, kyselee, on emotionaalisesti läsnä ja kiinnostunut lapsen mielenmaailmasta. Mentalisaatiokyky kehittyy, kun on itse lapsuudessaan mentalisoivien aikuisten mielessä. Mentalisaatioon kuuluu toisen tunteisiin eläytymisen lisäksi tunteiden kognitiivinen käsitteleminen ja säätely. Kasvattaja ei torju tai ohita lapsen tunnetta tai kokemusta, mutta ei tempaudu liiaksi mukaankaan. (Sinkkonen 2018, 44-45.)

Helsingin yliopiston varhaiskasvatuksen professori Mirjam Kalland kertoo Tarsalaisen (2019) tekemässä haastattelussa, että kasvattajan tulisi pyrkiä ymmärtämään, mitä lapsen mielessä oikeasti liikkuu. Kasvattajan tulisi pyrkiä tavoittamaan lapsen tunne, eikä tarjota tulkintaa, koska lapsesta päällepäin näkyvä tunne ei ole aina se oikea ja väärän tulkinnan sanoittaminen hämmentää lasta. Vaikka ei ymmärtäisikään lapsen tunnetta, on tärkeää kuitenkin olla läsnä ja yrittää auttaa. Empaattinen katse ja lämmin syli voi jo rauhoittaa. (Tarsalainen 2019,22-23.)

Mentalisaatioon perustuu reflektiivinen työote, missä korostuvat kohtaaminen, läsnäolo ja ihmisarvon kunnioittaminen sekä utelias ja empaattinen mieli. Peruskysymykseksi reflektiivisessä työskentelyssä nousee, tuleeko lapsi tai vanhempi kuulluksi ja ymmärretyksi. Työntekijän uteliaisuus toisen näkemyksestä ja kokemuksesta, ihmettely sekä kyky ja halu muuttaa tarvittaessa omaa näkökulmaa on osa reflektiivistä työtettä. (Viinikka 2014, 67-67,74.)

Hughesin (2011) mukaan intersubjektiivisuus tarkoittaa sitä, että liitymme lapsen kokemukseen. Koemme sen yhdessä hänen kanssaan ja olemme samassa tunnetilassa kuin lapsi. Tutkimme kokemusta yhdessä ymmärtääksemme sitä paremmin. Mieli ja sydän kohtaavat. Lapsen ja aikuisen sisäiset maailmat luovat

kokemuksen yhdessä. Samalla aikuinen voi auttaa lasta säätelemään kokemukseen liittyvää tunnetta ja rakentamaan kokemuksen merkitystä. (Hughes 2011,51). Mentalisaatiossa ja intersubjektiivisuudessa on mielestäni paljon yhtäläisyyksiä ja ne näyttäytyvät lapselle läsnäolona ja aitona kohtaamisena.

5 VARHAISKASVATUS

5.1 Varhaiskasvatuksen tehtävät ja tavoitteet

Varhaiskasvatuksen tehtäväksi on määritelty lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistäminen yhteistyössä huoltajien kanssa. Tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä osallisuutta ja aktiivisuutta tulee edistää ja syrjäytymistä ehkäistä. Huoltajia tuetaan, jotta työ ja opiskelu olisi heille mahdollista. (Varhaiskasvatussuunnitelaman perusteet, 14.)

Tavoitteet varhaiskasvatussuunnitelmassa on kirjattu Varhaiskasvatuslain (540/2018) mukaisiksi

1. edistää lapsen kokonaisvaltaista kasvua, terveyttä ja hyvinvointia
2. tukea ja edistää oppimista ja koulutuksellista tasa-arvoa
3. toteuttaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteisiä oppimiskokemuksia
4. varmistaa että ympäristö on kehittävä ja edistää oppimista, on terveellinen ja turvallinen
5. kohdata lapsi kunnioittavasti ja turvata mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lapsen ja henkilöstön välillä
6. antaa lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää tasa-arvoa ja antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa kulttuuriperinnettä
7. tunnistaa tuen tarve ja järjestää sitä
8. kehittää yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, ryhmässä toimimista, ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen
9. mahdollistaa lapsen osallistuminen ja vaikuttaminen omissa asioissaan
10. toimia yhteistyössä vanhempien kanssa ja tukea kasvatustyössä. (Varhaiskasvatussuunnitelaman perusteet, 15-16.)

Huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa hoidon suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Oppimisympäristö on luotava kehittäväksi,

oppimista edistäväksi, terveelliseksi ja turvalliseksi, myös esteettömyys ja terveellinen ravinto mainitaan. Varhaiskasvatuksen tulee olla uskonnollisesti ja poliittisesti sitoutumatonta. Kiusaamiseen tulee puuttua ja sitä tulee ehkäistä. Henkilökunnan tulee olla koulutettua ja yhteistyötä on tehtävä tarvittavien tahojen kanssa. (Varhaiskasvatussuunnitelaman perusteet, 16.)

5.2 Varhaiskasvatussuunnitelma

Jokaiselle hoidossa olevalle lapselle tulee laatia varhaiskasvatussuunnitelma, jonka lähtökohta on lapsen etu ja tarpeet. Suunnitelmassa on tavoitteet pedagogiselle toiminnalle. Lapsella on oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Suunnitelma laaditaan yhdessä vanhemman kanssa ja myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida. Näistä suunnitelmista nousseet tavoitteet tulee ottaa huomioon päivähoidon toimintaa suunniteltaessa ja oppimisympäristöjä rakennettaessa. (Varhaiskasvatussuunnitelaman perusteet, 10.)

Suunnitelmaan tulee kirjata lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet ja yksilölliset tarpeet. Suunnitelman tekemisestä vastaa lastentarhanopettajan koulutuksen saanut ammattilainen ja tarvittaessa muut erityistyöntekijät. Suunnitelmaa on arvioitava ja tarkastettava vähintään vuosittain. Arvioinnin on kohdistuttava toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 10-11.)

Varhaiskasvatussuunnitelma sisältää

- lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet
- kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toiminta ja arviointi
- lapsen tarvitsema tuki
- lääkehoitosuunnitelma
- lasten, vanhempien ja hoitajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet, päiväys sekä tiedot tulevista tarkastuksista ja arvioinnista. (Varhaiskasvatussuunnitelaman perusteet, 11.)

Kun lapsen etu ja tarpeet huomioidaan, kiintymyssuhdeteorian tuoma tieto lapsen psykologisesta kehityksestä on olennaista. Lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioiminen pitää sisällään erilaisten kiintymyssuhteiden mukaisen hoivan. Näitä asioita ei ole kuitenkaan mitenkään täsmennetty varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa.

Lapsen kiintymyssuhde huomioidaan tavoitteissa edistää lapsen kasvua, terveyttä ja hyvinvointia sekä pyrkimyksessä lapsen kunnioittavaa kohtaamiseen ja vuorovaikutussuhteiden pysyvyyden turvaamiseen. Näihin tavoitteisiin pyrittäessä kiintymyssuhdeteorian tuoma tieto lapsen psykologisesta kehityksestä on olennaista. Turvallinen kiintymyssuhde tukee lapsen kognitiivista, emotionaalista, sosiaalista, biologista ja käyttäytymiseen liittyvää kehitystä (Hughes 2011,15-16). Tavoiteltavaa olisi siis turvallisen kiintymyssuhteen luominen myös varhaiskasvatuksen kasvattajan ja lapsen välille.

5.3 Tutkimuksia aiheesta

Liisa Keltikangas-Järvinen viittaa kirjassaan Pienen lapsen sosiaalisuus USA:ssa tehtyyn tutkimukseen päivähoidon vaikutuksista. Tutkimus pohjautui pitkään tutkimussarjaan ja laajaan tutkittavien joukkoon. Ns. NICHD-projektissa (National Institute of Child Health and Human Development Study of Early Child Care) päätarkoituksena oli selvittää lapsen päivähoitoon siirtymisiän merkitystä. Lisäksi selvitettiin, onko päivähoidon laadulla, tyypillä tai hoitajan pysyvyydellä merkitystä lapsen sosioemotionaaliseen kehitykseen. Tutkimuksen mukaan lapsen kehitykselle riskitekijöitä päivähoidossa ovat lapsen liian varhainen ikä hoitoon tultaessa, liian pitkät hoitopäivät, liian suuret lapsiryhmät ja vaihtuvat tai epäpätevät hoitajat. (Keltikangas-Järvinen 2012,118,121-122,133.)

Meri Lotta ja Meri Mikkolan (2007) opinnäytetyössä, ”Otetaan syliin kun itkettää” Alle 3-vuotiaan kiintymyssuhteen haasteiden huomioiminen varhaiskasvatuksessa, on tutkittu turvattoman ja jäsentymättömän kiintymyssuhteen ilmenemisperinteitä työntekijän näkökulmasta päiväkodissa. Tutkimuksen tarkoituksena oli tuottaa tietoa alle 3-vuotiaiden lasten kiintymyssuhteista varhaiskasvatuksessa

ja se toteutettiin kyselyllä varhaiskasvatuksen työntekijöille. Kysely koostui avoimista ja jäsennellyistä kysymyksistä ja tiedot analysoitiin kvantitatiivisella ja laadullisella menetelmällä. Lapsen käyttäytymisessä todettiin korostuvan itkuisuus, epävarmuus ja aggressiivisuus erityisesti lapsen vienti ja hakutilanteissa sekä vapaissa leikkitilanteissa. Kiintymyssuhteen tukemisessa aikuisen turvallisuus, läsnäolo, johdonmukaisuus ja tunnetaidot korostuivat. (Lotta & Mikkola 2007.)

Mira Meriön (2017) Lahden ammattikorkeakoulussa tehdyssä tutkimuksessa, Kiintymyssuhteessa traumatisoitunut lapsi varhaiskasvatuksessa – PACE- asenne kasvattajan apuna. Opas Kouvolan kaupungin varhaiskasvatukselle, on aiheena kiintymyssuhteessa traumatisoituneen lapsen tukeminen varhaiskasvatuksessa PACE-asenteen, kiintymyskeskeisen kasvatustavan avulla. Meriö toteutti opinnäytetyönsä kehittämistutkimuksena, monimenetelmällisellä tutkimusotteella käyttäen kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Meriö teki Kouvolan kaupungin varhaiskasvatukselle oppaan aiheesta. Kouvolan kaupungin varhaiskasvatuksen päällikön Helena Kuusiston mukaan lapsen turvallisuuden tunne yhdistettynä turvalliseen kiintymyssuhteeseen tulee olemaan myös koko varhaiskasvatuksen suunnitelman perusta vuonna 2017 Kouvolan kaupungissa. Meriön kokoaman oppaan avulla on tarkoitus lisätä varhaiskasvatuksen ammattilaisten tietoa PACE-asenteen, tunnevirittäytymisen ja mentalisaation vaikutuksesta kiintymyssuhdetraumasta kärsivään lapseen, jotta nämä lapset tulisivat kohdatuiksi tarpeitaan vastaavalla tavalla. (Meriö 2017.)

Kiintymyssuhteisiin liittyviä tutkimuksia on tehty 1970-luvulta lähtien valtavasti. Kiintymyssuhdeteoria on viime vuosituhaten jälkipuoliskon tärkein lapsen varhaiskehitystä kuvaava teoria ja siksi niin merkittävä osa monissa tutkimuksissa. Myös varhaiskasvatusta tutkitaan laajalti jatkuvasti. Varhaiskasvatusta on kuitenkin viimeiset vuodet kehitetty varsin pedagogiapainotteisesti. Kiintymyssuhdeteorialla on mielestäni paljon annettavaa myös varhaiskasvatukselle ja siksi opinnäytetyössäni tarkastelen aihettani juuri kiintymyssuhdeteorian näkökulmasta.

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

6.1 Laadullinen tutkimus

Tutkimukseni on laadullinen eli kvalitatiivinen. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (1997) määrittelevät laadullisen tutkimuksen lähtökohdaksi todellisen elämän kuvaamisen ja pyrkimykseksi kohteen kokonaisvaltaisen tutkimisen ja tosiasioiden löytämisen tai paljastamisen. Laadullisessa tutkimuksessa suositetaan metodeja, joissa tutkittavien näkemykset ja ”ääni” pääsevät esille. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997,157,160.)

Tutkimukseni aineiston keräsin puolistrukturoiduilla teemahaastatteluilla. Tämän haastattelumuodon valitsin, jotta haastateltavilla olisi mahdollisimman laajasti mahdollisuus kertoa omasta tavastaan tehdä työtään. Eskolan ja Suorannan (1999) mukaan puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat kaikille haastateltaville samat. Teemahaastattelussa haastattelija käy samat teema-alueet läpi haastateltavien kanssa, mutta kysymysten järjestys ja laajuus voi vaihdella. (Eskola & Suoranta 1999,87). Hirsjärvi ym. linjaavat tiedonkeruumuotona haastattelun eduksi joustavuuden, jolloin vastaajalla on vapaus luoda merkityksiä myös tutkijalle tuntemattomista alueista (Hirsjärvi jne. 1997,200).

Opinnäytetyössäni haastattelin varhaiskasvatuksen opettajia. Rajasin haastateltavani varhaiskasvatuksen opettajiin, koska joissain varhaiskasvatuksen yksiköissä alkuhaastattelujen tekeminen on rajattu heidän työtehtäväkseen. Tämä alkuhaastattelu on usein ensimmäinen tapaaminen varhaiskasvatuksen työntekijän ja vanhempien sekä hoitonsa aloittavan lapsen kanssa ja siksi merkittävä opinnäytetyön aiheeni kannalta.

6.2 Tutkimusaineiston kerääminen

Ronkaisen, Pehkosen, Lindblom-Ylänteen ja Paavilaisen (2011) mukaan laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus analysoi merkityksiä ja niiden suhteita puheessa

ja tekstissä. Merkitykset ovat keskeisiä. Ihmisten toimintaa pidetään merkitysvälitteisenä ja kulttuurisesti ja sosiaalisesti mielekkäänä. Laadullinen tutkimus korostaa aineistolähteisyyttä. Aineistoja voidaan heidän mukaansa tulkita myös tietyn teoreettisen kehikon lävitse. (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom & Paavilainen 2011, 101,183.)

Tutkimusluvan saatuaani sovin kyseisen varhaiskasvatuksen yksikön johtajan kanssa tutkimukseni käytännön toteuttamisesta. Lähetin johtajalle sähköpostilla saatekirjeen tutkimukseen osallistuville haastateltaville ja johtaja informoi varhaiskasvatuksen opettajia tutkimukseni aiheesta ja järjesti haastatteluajankohdat. Haastattelut tehtiin haastateltavien työpaikalla lasten päiväunien aikana, jolloin lasten päiväohjelma säilyi normaalina eikä sijaistyöntekijöitä tarvittu. Alkuperäisessä suunnitelmassa oli neljä haastattelupäivää, joihin oli suunniteltu viisi yksilöhaastattelua. Suunnitelmista poiketen tein haastatteluja yhden päivässä, ja tähän muutokseen päädyttiin haastateltavalle tulleen esteen vuoksi.

Tutkimuksessani keräsin aineistoa varhaiskasvatuksen opettajien yksilöhaastatteluilla. Puolistrukturoidussa teemahaastattelussa kysymykset olin koostanut teemojen mukaan. Pyrin valitsemaan haastatteluteemat siten että haastateltavalla olisi vapaasti mahdollisuus pohtia lapsen ryhmään tulemistakin niin lapsen, perheen, lapsiryhmän kuin työntekijän ja työryhmänkin näkökulmasta. Haastattelut toteutuivat rauhallisessa kokoustilassa varhaiskasvatuksen opettajien työpaikalla. Haastattelutila oli hiljainen eikä keskeytyksiä tai muita häiriötekijöitä haastattelujen aikana ollut. Tallensin haastattelut äänityslaitteella. Haastattelujen kesto vaihteli 26 minuutista 53 minuuttiin. Litteroin äänitykset haastattelujen jälkeen ja litteroitua tekstiä tuli kaiken kaikkiaan 42 sivua.

Etenin haastatteluissa joustavasti teemasta toiseen, enkä noudattanut tarkasti haastattelurungossani esitettyjä kysymyksiä. Jos haastateltava omassa vastauksessaan siirtyi jo toisen teeman alueelle, jatkoimme keskustelua siitä. Olin jakanut haastattelurunkoni neljään teemaan. Aluksi käsittelin ennen lapsen aloittamista tapahtuvia asioita, toiseksi lapsen hoidon aloittamispäiviä. Yhtenä teemana oli vanhempien tukeminen ja viimeisenä varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin kokonaisuuden toteutuminen aloittamista edeltävänä aikana ja aloitusajankohtana. Pyrin haastattelujen aikana rohkaisemaan

haastateltavia vapaasti kertomaan ajatuksistaan. Huomasin haastattelujen kuluessa, että tarkentavat kysymykset enemmänkin katkaisivat haastateltavien ajatuksen kulun. Kun maltoin kuunnella haastateltavan kertomusta keskeyttämättä, hän usein pääsi myös aiheeseen, josta olisin lisäkysymyksen halunnut esittää.

6.3 Tutkimusaineiston analysointi

Valitsin teemahaastattelun opinnäytetyöni aineistonkeruumenetelmäksi, koska halusin saada tutkimuksessani varhaiskasvatuksen opettajien äänen kuuluviin. Analysoin varhaiskasvatuksen opettajien haastatteluja kiintymyssuhdeteorianta nojaten. Analyysini teoreettiset käsitteet nousivat myös suoraan kiintymyssuhdeteorian pohjalta.

Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka (2006) kirjoittavat, että teemahaastattelusta saadun aineiston luonteva analysointimuoto on teemoittelu, keskeisten aiheiden etsiminen litteroiduista haastatteluteksteistä aineistolähtöisesti tai teorian mukaisesti teemoihin järjestelemällä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Hirsjärvi ja Hurme (2010) sanovat, että analyysivaiheessa teemoittelussa tarkastellaan sellaisia aineistosta nousevia piirteitä, jotka ovat yhteisiä monelle haastateltavalle. Nämä voivat pohjautua teemahaastattelun teemoihin. Analyysista esiin nousevat teemat ovat tutkijan tulkintoja haastateltavien puheesta. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 173)

Kävin aineistoa läpi tarkasti lukemalla ja alleviivaamalla aiheeseen liittyvän oleellisen tiedon. Sen jälkeen merkitsin litteroitujen haastattelujen eri teemoja koskevat kommentit eri väreillä alleviivaamalla. Osa kommenteista koski mielestäni kahta, jopa kolmea eri teema-aluetta. Tutkin aineistossani esiintyvien haastateltavien ajatusten, havaintojen ja toimintatapojen yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia sekä esiintymisen laajuutta. Yhdistelin näitä yksittäisiä kommentteja laajemmiksi kokonaisuuksiksi ja peilasin niitä opinnäytetyöni teoreettiseen viitekehykseen. Aineistosta pyrin nostamaan esiin usein esiintyvät toimintatavat ja myös teorian kannalta merkittävät haastateltavien puheessa harvemmin käytetyt toimintatavat ja kehittämisideat. Käytin tutkimustuloksia esittäessäni haastatte-

lemieni varhaiskasvatuksen opettajien vastauksista suoria lainauksia havainnollistaakseni ja kvalifioidakseni tutkimukseni tuloksia. Nämä lainaukset olen tekstiin merkinnyt kurssiivilla.

7 LASTA JA PERHETTÄ KOHTAAMASSA

7.1 Turvallisuus

Lapsi tarvitsee turvallisuudentunteen syntymiseen tuttuja rutiineja, jotka jatkuvat samanlaisina lapsen siirtyessä kotihoidosta varhaiskasvatukseen. Turvallisuuden tunnetta edesauttaa pysyvät ihmissuhteet varhaiskasvatuksessa sekä lapsen omat turvaa tuovat esineet, joita lapsi saa kuljettaa mukanaan. Turvalliseen tutustumiseen lapsi ja kasvattaja tarvitsevat rauhaa ja kahdenkeskeistä aikaa. Hughesin (2011) mukaan turvallisuus on ihmisen kehittymisen lähtökohta. Turvallisuuden tunteen luominen on aikuisen tärkein tehtävä, jotta lapsi voi kehittyä täysipainoisesti kiinnostustensa ja kykyjensä mukaan. (Hughes 2011,31-33.)

Kaikki haastateltavat toivat esiin turvaobjektin merkityksen lapsen turvallisuuden tunteeseen. Heidän mukaansa turvaobjekti voi olla mitä vain: nalle, auto, kettu, lelu, äidin paita, äidin laminoitu kuva tai valokuva-albumi. Joskus turvalelu voi olla vaihtuva, esim. eri päivinä eri auto. Jos lapsi ei vielä osaa puhua ja kertoa, minkä esineen haluaisi ottaa mukaan päiväkotiin, vanhemmat voivat kokeilemalla ja havainnoimalla etsiä sopivaa esinettä, joka toisi turvallisuuden tunnetta lapselle. Myös oma naulakkopaikka omine vaatteineen ja oma reppu voivat olla merkityksellisiä turvallisuuden tunteen tuojia.

Turvaobjektin käyttöön, oli se mikä hyvänsä, haastateltavat suhtautuivat pääasiassa kannustavasti tai sallivasti. Turvaesineen lapsi sai pitää kainalossa aina, tuoda ruokapöytään ja ottaa leikkeihin mukaan. Eräs haastateltavista kertoi, että turvaesine laitetaan lokeroon ruokailun ajaksi ja tarpeen mukaan otetaan sieltä esille. Turvaesineen tärkeyden eräs haastateltava kertoi ajan myötä vähentyvän lapsen tottuessa uuteen paikkaan ja ihmisiin.

Mä oon aina ajatellu niin, että sen saa kuskata vaikka mun puolesta ruokapöytään asti jos se vaan turvaa tuo. Että ennemmin niin päin, että se paikka tulee tutuks ja kivaks ja sä saat ottaa sen mihinkä vaan. Ja kyl siinä sitten oikeestaan

aina on käynyt niin, että sit se pikkuhiljaa jää, et se lelu jossain kohtaa unohtuu-kin tohon viereen, ja sitten leikitäänkin jotain muuta. Tai sit se turvalelu tulee siihen leikkiin mukaan.

Eräs haastateltavista totesi, että unilelun kuljettamista kodin ja varhaiskasvatuksen yksikön välillä toivottiin vältettävän tautien kulkeutumisen vuoksi. Perheitä ohjeistettiin hankkimaan oma unilelu varhaiskasvatukseen ja toinen unilelu kotiin. Eräessä ryhmässä haastateltavan mukaan kuvia käytettiin kaikkien ryhmän lasten turvallisuuden tunteen luomisessa. Vanhempainillassa vanhempia oli pyydetty valmistamaan lapselle tärkeistä ihmisistä ja asioista kuvakollaasi lapselle mukaan päiväkotiin.

Meil on tota, pyydettiin vanhempainillassa, että kotona askarrellaan semmonen missä on tärkeiden ihmisten kuvat, semmonen laminoitu iso pahvi

Osa haastateltavista kertoi, että lapsen tutustuminen tiloihin, henkilökuntaan ja lapsiryhmään sekä rutiineihin, jotka hoidossa toistuvat, edesauttaa turvallisuuden tunteen syntymisessä.

...luodaan jonkinlainen semmonen pohja, että pääsevät täällä etukäteen meitä tapaamaan ja juttelemaan meidän kanssa ja lapsi pääsee näkemään. Että sitten ois niinku lähtökohta jo luotu, että olis turvallista sitten alottaa sekä lapsilla että niillä vanhemmilla.

...turvallisesti oman vanhemman kanssa saisit muutamia päiviä kokea, että mitkä on täällä ne päivän rutiinit ja vaiheet, että mitkä toistuu ennen kun sitten lapsi jää tänne ilman sitä vanhempaansa.

Uuden lapsen aloittaessa ryhmässä kesken kauden pari varhaiskasvatuksen opettajaa kertoi pyrkivänsä muistuttelemaan myös itselleen, että kaikki on lapselle uutta. Vaikka muu ryhmä osaakin toimia ja lapsi voi matkia toisten lasten toimintaa, on kuitenkin syytä sanallistaa, ohjata ja neuvoa uutta lasta kaikissa päiväkodin arjen rutiineissa. Kuvina esitetyn päiväjärjestyksen käyttäminen helpotti lapsen ikävää monen haastatellun mielestä. Päiväjärjestyksestä lapsi voi

seurata mitä päivän aikana tapahtuu ja koska vanhempi on tulossa häntä hake-
maan.

Ja toki siinä pitää muistaa, etenkin jos kesken toimintakauden se lapsi tulee, että se muu ryhmä tietää jo, miten toimitaan, ja saattaa olla, että kasvattajillakin on jo rutinoitunu se toiminta. Et sit pitää muistaa, että ai niin meillä on se uus lapsi, että mitäs me nytten tehdäänkään ja miksi me tehdään näin. Ja että huomioida sillä lailla, että se kaikki on hänelle uutta.

Vastauksista ilmeni, että tässä varhaiskasvatuksen yksikössä oli käytössä pienryhmätoiminta. Pienryhmätoiminnassa lapsiryhmä pysyy samana, mutta aikuisen vaihtuu 1-3 viikon välein. Toimintamuotoa osa haastateltavista piti toimivampana, omahoitajuuteen nähden, koska lapset tulivat tutuiksi kaikille hoitajille tasapuolisesti ja kaikki lapset tutustuivat kaikkiin hoitajiin. Eräs haastatelluista varhaiskasvatuksen opettajista myös kertoi, että jos pienryhmätoiminnassa käytännöt hakevat muotoaan ja niitä täytyy muuttaa, etuna on, että lapsiryhmä ja aikuiset pysyvät ennallaan, mikä helpotta lasten sopeutumista muutoksiin. Eräs haastateltavista totesi lasten usein aluksi kiintyvän yhteen työntekijään ja piti sitä lapsen oikeutena, joka tulisi hyväksyä, jotta lapsi voisi kokea olonsa turvalliseksi.

...et kaikki tavallaan pyrkii tuleen tutuiks sen lapsen kanssa, ja se lapsi yleensä melkein valitsee jonkun aikuisen, jonka kanssa sitten ehkä jotenkin synkkaa parhaiten tai jonka kokee sitten. Monesti se saattaa olla se, joka siinä ensimmäisinä päivinä on siinä aamuvuorossa ottamassa vastaan, tai sit se vaan muoutuu sen mukaan, et miten sit kemia menee yksin. Ja sit pyritäänkin siihen, et jos nyt tulee ihan selkee semmonen, että tää on nyt tosi kiintynyt tähän yhteen aikuiseen, että pikkuhiljaa laajentaa sitä, mut että hänellä ois oikeus myös siihen, että kokee, jonka kokee sitten turvalliseksi.

Omahoitaja- työskentelymallin toteuttamisen vaikeuksista osa haastateltavista nosti esiin työvuorojen tuomat rajoitteet. Omahoitaja ei voi olla aina paikalla. Tu-
lotilanne vieraamman hoitajan kanssa voi olla hankala. Vanhemmat eivät aina ota asioita puheeksi tasapuolisesti kaikkien työntekijöiden kanssa vaan hakeutuvat omahoitajan puheille. Haastateltavien mukaan työtä helpottaa, jos lapset

tulevat toimeen kaikkien varhaiskasvatuksen työntekijöiden kanssa tasapuolisesti. Kun lapsi on kiintynyt vain yhteen hoitajaan, tilanne on raskas myös lapselle, koska yksi tuttu hoitaja ei voi olla koko ajan paikalla, toteaa eräs haastateltavista. Omahoitaja- työskentelymallin haasteiksi eräs haastateltava nosti myös lapsen havainnoinnin. Työryhmässä yhdessä tehtävä lapsen havainnointi ja asioiden pohdinta on tiimityötä tehdessä helpompaa toteuttaa.

Omahoitaja-mallia aiemmin työssään toteuttanut haastateltava piti hyvänä perheen aloituskeskustelun toteuttamista kotikäyntinä. Haastateltava koki, että lapset olivat kiintyneitä siihen aikuiseen, joka oli käynyt lapsen kotona. Vanhempien oli helpompi kertoa perheen rutiineista ja lapsen oli helpompi tulla päiväkotiin. Haastateltava koki positiivisena lapseen ja perheeseen syntyneen tiiviimän suhteen.

... ja ajatuksena se et se on lapselle turvallisın ympäristö tutustua uuteen ihmiseen. Ja siellä tavallaansa päiväkodin henkilöstö näki et minkälainen se lapsi on, kun se toimii siinä kotona, ja on ne tutut tavarat ja mitä leluja se esittelee.

Eräs haastateltava totesi varhaiskasvatuksessa kasvattajien vaihtuvan liikaa. Pakollisten lomien, eläkkeelle jäämisten, sairauslomien tai äitiyslomien lisäksi oli hänen mukaansa myös tarpeetonta vaihtuvuutta. Osa haastateltavista piti hyvänä samojen tuttujen sijaisten käyttämistä. Henkilökunnan vaihtuvuuden osa haastatelluista koki vaikuttavan lasten turvallisuuden tunteeseen negatiivisesti.

Kyllähän se vaikuttaa, että jos paljon on sijaisia ja vaihtuu henkilökunta, niin kyllä sen niistä lapsista huomaa, et onhan ne levottomampia. Ja on se kiinnittäminen siihen ryhmään vaikeempaa, et jos et tiedä, että kukas täällä huomenna onkaan, jos joka viikko vaihtuu tyyliin naamat. Et on se tosi tärkeä, et ois pysyvää se henkilökunta. Ja sit sekin riippuu siitä, et onko se sijainen pysyvä vai onko se sit aina vaihtuva. Et silläkin on paljon merkitystä... kyllä se turvallisuuden tunne mun mielestä siinä kärsii, jos paljon aikuiset vaihtuu.

7.2 Sensitiivisyys

Sensitiivisyys tarkoittaa aikuisen oikea-aikaista ja tarkoituksenmukaista lasten tarpeisiin vastaamista. Viinikan (2014) mukaan sensitiivisyyttä ovat kasvattajan pyrkimykset ymmärtää lapsen käyttäytymisen taustalla olevia tunteita ja tarpeita ja myös toimiminen niiden mukaan (Viinikka 2014, 18). Kasvattajan sensitiivisyyttä pidetään turvallisen kiintymyssuhteen muodostumiseen vaikuttavana tekijänä.

Kaikkien haastateltavien varhaiskasvatuksen opettajien mukaan lapsen perushoitoon liittyvien asioiden selvittely oli tärkeä osa alkuhaastattelua. Syömiseen, nukkumiseen, hygieniaan ja liikkumiseen liittyvät asiat kyseltiin vanhemmilta, samoin kuin lapsen mielenkiinnon kohteet ja inhokit. Näitä lapselle tuttuja perushoidollisia tapoja toimia pyrittiin jatkamaan lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa. Lapsen tunteiden näyttämisestä ja tavoista selvittää voimakkaista tunteista esitettiin myös kysymyksiä. Eräs haastateltava koki tärkeäksi tietää, mikä kotona lapsen tunnereaktioon auttaa.

Moni varhaiskasvatuksen opettajista piti tärkeänä lähestyä lasta hänen mielenkiinnon kohteidensa kautta. Ikävän ja kaipauksen ajatusten kääntäminen muualle ja mukavan tekemisen tarjoaminen koettiin hyväksi toimintatavaksi. Muutama haastateltava kuitenkin korosti, että lapselle tulee sanoittaa, että ikävän tunne on normaali ja sallittu, ja aikuiset ymmärtävät hänen tunteensa. Aikuiset kuitenkin auttavat lasta tunnereaktion käsittelemisessä.

... ihan juttelee sen lapsen kanssa, tai lähtee hänen kanssaan joihin touhumaan. Ehdottaa että no että leikitäänkö yhdessä, tai pelataanko yhdessä tai jotenkin vähän viedä sitä huomiota muualle siitä ikävästä, että ei tietenkään heti jotenkin lapselle kanssa muodostuis semmonen, ettei aikuiset yritä, että nonniin se ikävän tunne on semmonen mitä ei saanutkaan näyttää. Että kuitenkin semmonen että hän on hyväksytty tunteineen. Mutta että aikuiset on sitä varten, että auttaa niiden ylitse.

Haastateltujen mukaan ikävä on usein suurin lapsen aamulla jäädessä hoitoon. Sylin, läheisyyden, rutiinien on koettu auttavan. Musiikki, lorut ja loruleikit voivat

auttaa. Aikuisen läsnäolo ja lapsen tunteisiin vastaaminen tuli esiin monissa haastattelussa. Rauhallinen tila ja työntekijän antama aika lapselle koettiin tilanteessa tärkeäksi.

Mun mielestä ehkä parhaiten auttaa se, että ite pysyy rauhallisena, Ja sitten, no ite oon kokenu, kun ite tykkää musiikista, niin sitten se on tavallaan mulle semmonen keino, et mä alan yleensä vaikka laulaan tai jotain, että lapsi rauhoittuis.

7.3 Mentalisaatio

Mentalisoiva kasvattaja on Sinkkosen (2018) mukaan ikään kuin kalassa; miettii ja kyselee, on emotionaalisesti läsnä ja kiinnostunut lapsen tunteista. Toisen mieltä mentalisoiva kasvattaja käsittää, etteivät kaikki tunteet näy ulospäin. Mentalisaatioon kuuluu tunteisiin eläytymisen lisäksi tunteiden kognitiivinen käsitteleminen ja säätely. Kasvattaja ei torju tai ohita lapsen tunnetta tai kokemusta, mutta ei tempaudu siihen liiaksi mukaankaan. (Sinkkonen 2018, 44-45.)

Haastatellut varhaiskasvatuksen opettajat käyttivät verbejä kokeilla, haistella, tunnustella ja opetella tuntemaan, kuvatessaan lapsen tunnetilan havainnointia. Onko sen näköinen, miettiä mikä on, kysyä onko tai otatko, yksilöllisesti ja lasta kuunnellen edetä tilanteessa; näin haastateltavat kertoivat tavastaan tunnustella lapsen tilannetta.

Et kyllä se vaatii semmoset, semmosen sensitiivisen ja herkän otteen ja siihen, niinku herkkyyden nähä kaikki ne pienetkin semmoset merkit siitä, että lasta jännittää tai pelottaa tai on just se semmonen jännitys

hyvin paljon sitä lasta kuunnellen, ja häntä pitää osata vähän niinku lukee, että tietysti sitten lohdutetaan, jos on sitä ikävää ja muuta, että saa olla sylissä, ja yritetään sitten nimetä hänelle sitä, että mikä se tilanne on, että avata sanallisesti et ne vanhemmat on siellä töissä tai mikä onkaan tilanne, ja sitten rytmittää sitä päivää niinku avata, että nyt on tämä...

Tietysti ensin miettii, et no mikä on se itkun syy, että onks joku hätänä. Onko nälkä tai onko sattunu tai jotain. Ja sit saatan siinä ääneen jutella ja kysyä, että mikä on, onko nälkä, otatko tätä tai tätä.

Lapsen herkkyyttä, arkuutta, temperamenttia ja luonteenpiirteitä varhaiskasvatuksen opettajat havainnoivat ja niiden perusteella etsivät lapselle sopivaa toimintatapaa eri tilanteissa.

...että onko semmonen hitaasti lämpeävä vai sit semmonen, joka hyvin helposti ottaa kontaktia.

... onko lapsi minkä luontonen, että minkälaisissa just, vaikka niinku tunteita, että mitenkä näyttää ja miten vaikka niissä tarvitsee meidän aikuisten tukea täällä, ja sillai että mitenkä jostain isosta tämmösestä kiukusta selviää kotona.

Työyhteisön avoimen ilmapiirin haastateltavat kokivat heijastuvan lapsen turvallisuuden tunteeseen. Osa haastateltavista toi esille, että lapset ilmaisevat ikävää ja kaipausta erilaisilla tavoilla. Ikävää kokevat kaiken ikäiset lapset, eivät vain pienet tai juuri hoitonsa aloittaneet.

Et kyl se, että kun saa sen ilmapiirin jotenkin semmoseks avoimeks ja luottavaiseks ja turvalliseks, kaikki voi tulla ja olla sellasii kun ne on.

...toki se näkyvin osa on se, jos lapsi itkee tai on jotenkin tosi surullisen tai poissaolevan näkönen, mut se ei kuitenkaan taas kerro sitä, kun joku toinen lapsi, joka yhtä lailla leikkii siellä ja iloitsee ja näin, saattaa kuitenkin ikävöidä yhtä paljon ja välillä ehkä jopa enemmänkin. Et se riippuu ihan kyllä lapsesta.

... kun se ei katso sitä ikää minkä ikänen ikävöi.

7.4 Vanhempien tukeminen

Vanhempien suhde työntekijään vaikutti muutaman haastateltavan mukaan lapsen suhtautumiseen, ikävöintiin ja luottamuksen rakentumiseen. Vanhemman

luottavainen ja positiivinen suhtautuminen heijastui lapsen tulevaan suhteeseen varhaiskasvattajan kanssa.

... aika paljon se siihen kiintymiseen vaikuttaa myös sen huoltajan rooli. Onko hän luottavainen siihen et me hoidetaan täällä hyvin ja täällä on hyvä olla.

... vanhempi vaikuttaa siihen lapsen ja kasvattajan väliseen suhteeseen.

... et vanhemman ois helppo lähtee siitä, sit sillai et se on tavallaan näkyy sille lapsellekin, että jos vanhemman on helppo lähtee ja jättää, niin ei täs mitään hätää, kaikki sujuu hyvin.

Kaikki haastatellut varhaiskasvatuksen opettajat kokivat vanhempien tukemisen tärkeänä osana työtä. Perushoidollisen yhteistyön lisäksi vanhemmat kaipasivat haastateltavien mukaan tukea lapsen tunnetilojen ja reaktioiden käsittelyssä erityisesti lapsen tulo- ja haku tilanteissa. Vanhemmat kertoivat myös lapsen tunnereaktioista kotona.

Kyllä niitä tarvii tukee joo, että kyllähän se vanhemmalla on tosi vaikeeta välillä jättää se itkevä lapsi siihen, tai vaikka se jäis hyvälläkin mielellä lapsi, niin sitten jos varsinkin se on se ensimmäinen päiväkotimihintulee, niin onhan se taas sellanen tietynlainen vaihe alkaa, ja se voi olla vanhemmalle aika tunteikastakin.

No aika paljon just sitä semmosen päivittäisten kuulumisten vaihdon, aika niinkun siihen keskitytään tosi paljon, et kertoo mahdollisimman paljon siitä päivästä ja minkälaisia tunteita on lapsi käynyt missäkin tilanteessa... kyllä me sekin sanotaan sitten, että on ollu vaikea päivä, mut että sit taas se, että he tietäs että me myös lohdutetaan.

Vanhempien dialogisen kohtaamisen merkitys nousi esille kaikkien haastateltavien kanssa. Vanhemmat ovat parhaita lapsensa asiantuntijoita. Vanhempien tietämykseen luottaminen, kuunteleminen, yhteisten ratkaisumallien hakeminen ja lapselle kotoa tuttujen toimintatapojen käyttäminen varhaiskasvatuksessa

nousivat esiin haastatteluissa. Vanhempiin tutustuminen ja luottamuksellisen kasvatuskumppanuuden rakentaminen koettiin tärkeänä.

... vanhemmat on parhaita asiantuntijoita sen lapsen suhteen. Elikkä tärkeintä se taas, että mitä se lapsi haluaa ja mikä olis hänelle paras, että koska meillä ei oo tuntemusta siitä millainen se lapsi vielä on, niin vanhempiin luottaen. Ne toimii oman lapsensa parhaaksi.

Että toki koska ollaan hoitosuhteen alussa, niin ei myöskään tunne vanhempia ja tiedä oikein hyvin heistäkään, niin vähän sillai tuntosarvet koholla, että minkä tyyppinen perhe on kyseessä, ja huoltajat ja mitenkä he ajattelee.

Muutama haastateltava pohti vanhempien pelkoja ja ennakoluuloja varhaiskasvatusta kohtaan. Eräs varhaiskasvatuksen opettaja pohti kotikäyntinä tehtävän alkuhaastattelun toimivuutta tasa-arvoisemman suhteen rakentajana.

Jolloin se ois perheelle ehkä helpompi järjestää, ja sitten ehkä se vois vähän mataloittaa sitä kynnystäkin, että on vanhempia jotka, joilla ei oo mitään kokemusta varhaiskasvatuspuolen asioista, ei oo vaikka itsekään ollu, niin heillä on aika korkea kynnyks sitten, ja ehkä voi olla semmosia pelkoja meistä kasvattajistakin, että me ollaan jotain semmosia kummallisia ihmisiä, että tavallaan ehkä enemmän laittais meitä samalle viivalle.

Vanhemman tukeutuminen vain yhteen hoitajaan nähtiin joskus hankalana. Toisaalta myös varhaiskasvatuksen opettaja, joka tekee perheen kanssa vasukeskustelun, hoitaa pääasiassa kaikki lapsen asioissa tehtävät yhteydenotot perheeseen ja muihin yhteistyökumppaneihin. Eräs haastateltava korosti, että koko tiimin tulisi kuitenkin olla tietoinen kaikkien lapsien asioista

...kaks opettajaa tässä ryhmässä, jotka sit tekee nää varhaiskasvatussuunnitelmat... Et sit sen mukaan, että kummalla tavallaan joku tietty lapsi on, et jos hänen asioita hoidetaan vaikka jossakin neuvola-asioissa tai voi olla perheneuvola tai voi olla jotain muuta, niin hän on pääasiallisesti se joka hoitaa tän lapsen asiat, ja sen yhteydenpidon esimerkiks just vaikka perheneuvolaan tai vanhempien kanssa.

Pehmeän laskun, lapsen pienin askelin varhaiskasvatukseen tutustumisen, haastateltavat kokivat vanhemman työtilanteesta tai tarpeesta riippuvaksi. Vanhemman tuntemukseen luottaminen ja toisaalta perheen tukeminen pidempään tutustumisaikaan ja alun lyhyempiin hoitopäiviin oli haastateltavien mukaan lapsen turvallisuuden tunteen syntymiseen positiivisesti vaikuttava asia. Erään haastateltavan mukaan perheellä tulee olla mahdollisuus käydä tutustumassa niin monta kertaa kuin he haluavat.

... vanhemmat haluaa käydä useemman kerran tutustumassa, ja se on mun mielestä ihan hyvä, et vanhemmat tietää sit kuinka monta tutustumiskertaa lapsi tarvii. Sitten vanhemmalla on hyvä olo, että hän voi jättää hyvillä mielin sen lapsen sinne.

...vähän semmonen pehmeä, että tää lapsi ei välttämättä olis sitä kymmentä tuntia heti alkuunsa siinä. Että olis semmonen, että hän saa sen kokemuksen siitä, että hänet tullaan hakemaan, et se päivä ei oo liian pitkä, jolloin se tuskaakaan ei tunnu kasautuvan ihan niin isoks, kun jos päivä on heti alkuun tosi tosi pitkä, ja siinä jo kerkee tulla se ajatus ehkä, että haetaankos mua täältä ollenkaan.

... vanhempi on pystynyt olemaan siinä ensimmäisinä päivinä, niin se on se oman äidin, isän läsnäolo se on aika valtava turva, tuki ja turva ”

Kaikki haastatellut varhaiskasvatuksen opettajat kertoivat, että ensimmäisinä päivinä vanhemmille laitetaan kuva tai viesti, kun vanhempien lähdettyä lapsen ikävä alkaa hellittää ja lapsi pääsee mukavien leikkien ja touhujen alkuun. Vanhemman kanssa on voitu myös etukäteen sopia viestittämisestä. Eräs haastateltava sanoi, että vanhemmilta tullessiin kysymyksiin ja viesteihin vastataan aina.

...lapsi roikkuu kaulassa ja itkee ja huutaa, niin sit vaan sanotaan sille vanhemmalle, että lähde vaan että kyllä me tässä pärjätään, ja sitten me monesti laitetaan vaikka kuva perään, missä sitten ollaan jo jossain puuhassa ja se itku on laantunu, tai tekstari tai joku viesti, että täällä on kaikki ok, et hän saa sit sinne

työpaikalle tiedon, ettei tarvii koko päivää miettiä ja pohtia, että mikähän siellä se tilanne on.

7.5 Varhaiskasvatuksen suunnittelu, toteutus ja arviointi

Paikkakunnalla oli käytössä yhtenäinen palveluprosessi. Palveluohjauksen kautta lapset sijoitettiin varhaiskasvatuksen yksiköihin. Johtaja tiedotti työryhmälle uudesta tulevasta lapsesta. Ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja tai yksikön johtaja kutsui perheen ensimmäiseen tapaamiseen, jonka toivottiin olevan vain vanhempien ja työntekijän kesken. Vasta seuraavalla tapaamisella lapsi tuli tutustumaan ympäristöön ja ihmisiin. Alkuhaastattelua opettajat pitivät tärkeänä ja siinä käytettiin yhteneväistä lomaketta. Eräs haastateltava kertoi, että oli myös kokeiltu infotilaisuutta, jossa hoitonsa aloittavien lasten perheille oli pidetty yhteinen tapaaminen. Tällöin perheet tutustuivat myös toisiinsa. Hän koki yhteisen infotilaisuuden helpottavan tiedottamista, mutta sen rinnalla aloituskeskustelu oli hänen mielestään ehdottomasti tarpeellinen.

Moni haastatelluista toivoi perheiden varaavan aikaa tutustumiseen useamman päivän. Perheitä tuettiin pehmeän laskun toteuttamiseen ja heille haluttiin taata mahdollisuus vapaasti tutustua ryhmän toimintaan. Perheiden tutustumisen eräs haastateltava totesi vaativan enemmän ryhmän toiminnalta, mutta näki tutustumisen hyödyn lapselle merkittäväksi.

Et kyllä se samanlainen arvopohja myöskin siinä, et otetaan ja halutaan se rauhallinen tutustuminen siihen alkuun.

Et ei oo sillai kauheen eriävät ne toimintatavat, että jokasessa just, että annetaan se ja sallitaan se, että vanhemmat saa tulla lapsen kanssa pidemmänkin ajan käymään ja tutustumaan.

Vastauksista ilmeni, että varhaiskasvatuksen toimintaa suunniteltaessa tiimissä käytiin läpi ennakkotiedot lapsesta. Lapselle varattiin omat vaate-, ruokailu- ja nukkumispaikat ja mietittiin valmiiksi kuka vastaanottaa perheen. Tutustumiseen tuli haastateltavien mielestä varata riittävästi aikaa, jotta työntekijällä oli rauha

esitellä paikkoja, ihmisiä ja toimintaa. Ryhmän toimintaa suunniteltaessa uusi lapsi huomioitiin mm. ryhmäytymistä edesauttavilla tutustumisleikeillä. Eräs haastateltava korosti lapsen ohjausta kaikissa arjen tilanteissa, vaikka monesti ryhmään tulevat lapset seuraavat muiden esimerkkiä ja tuntuvat osaavan monia asioita.

... et ollaan tietosia koko tiiminä sitten lapsen asioista ja käydään niitä palaverissa läpi.

No ainakin on pyritty siihen, että aina on, ei nyt nimettynä oo niinkun omahoitajuutta, mutta nimettynä se, että kuka siihen tilanteeseen menee, ja annetaan siihen aikaa, ettei tarvii olla sitten monessa paikassa siinä samaan aikaan, että on kuitenkin se semmonen rauha ottaa vastaan, ja esitellä vielä uudestaan paikat ja käydä läpi, että mitä täällä on ja missä kukakin tekee ja ketä siinä on paikalla henkilökuntaa. Ja jotenkin se, että ainakin just se, että tarvii siihen sen ajan ja rauhan, että esitellä kaikki uudestaan.

Kaikki haastatellut varhaiskasvatuksen opettajat kertoivat, että hoitonsa aloittavaa, ikävöivää tai itkuista lasta lohduttavalle työntekijälle pyritään antamaan tarvittava aika ja rauhallinen tila lapsen kohtaamiseen. Tiimin muut työntekijät ottavat vastuulleen muun lapsiryhmän ja pyrkivät jatkamaan suunniteltua toimintaa. Useampi haastateltava kuitenkin totesi, että tilanteissa, joissa varhaiskasvatuksen opettaja on lapsiryhmän kanssa yksin tämä ei ole mahdollista, kuten esimerkiksi aamulla, kun ryhmässä on vasta yksi kasvattaja paikalla. Haastateltavat kertoivat myös, että aika yhden lapsen huomioimiseen on rajallinen koska toiminnan on jatkuttava, pihalle on lähdettävä ja ruokailuun on ehdittävä.

No kyllä me aika hyvin sitten tota kyllä siinä kohtaa aatellaan, että mikä on se lapsen paras, se edellä mennään. Että vaikka toinen joutuiskin hetkellisesti vastaamaan sitten isomman ryhmän perään katomisesta, niin sillai mun mielestä aika hyvin löytyy siinä ymmärrystä.

... kaks itkee paljon, niin sit se toinen saattaakin ottaa mun ryhmästä ne loput. Tavallaan silleen, ettei pelkästään katota sitä mitä on suunniteltu, vaan pystytään sit muuttamaan sitä suunnitelmaa tilanteen mukaan.

Varhaiskasvatuksen yksikössä oli työmuotona pienryhmätoiminta, jossa työtehtävät määräytyvät pitkälti työvuorojen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettajat kokivat sen omahoitajuusmallia parempana, koska lasten havainnointia voitiin tehdä koko tiiminä ja lapset tulivat myös paremmin kaikille hoitajille tutuiksi. Tiimin toiminta koettiin käytännön työn sujumisessa merkittävänä tekijänä. Kun tiimillä oli yhteisesti sovitut toimintatavat ja kun työntekijät tiesivät tehtävänsä, oli helpompi pysähtyä lohduttamaan ikävöivää lasta. Työtoverit tiesivät, mitä tehtäviä ottivat vastatakseen ja toimintaa voitiin jatkaa keskeytyksettä. Kaikki ei aina suju suunnitelmien mukaan ja siksi joustavuus, tilannetaju ja kärsivällisyys koettiin tärkeiksi tiimin ominaisuuksiksi. Haastateltavat kertoivat, että työryhmille oli järjestetty avuksi kiertävä sijainen. Työntekijää pukemisavuksi tai kiireavuksi tarjottiin toiselle ryhmälle satunnaisesti, jos omassa ryhmässä oli rauhallinen tilanne. Kiiretilanteessa soittaminen toiseen ryhmään ja avun pyytäminen koettiin haasteelliseksi. Haastateltavat kokivat myös uusien lapsen tulon ryhmään painottuvan kauden alkuun, jolloin kaikilla ryhmillä oli samanlainen tarve lisäkäsille.

Et sit kun meillä on tavallaan se rutiini selvillä, niin siihen tulee tavallaan tilaa sit sille muulle.

Ja sitten tietysti se sekottaa, jos sijainen ei tiedä yleisesti talon tapoja, niin onhan se sitten tavallaan lapsillekin tuottaa vähän semmosta, et mites tässä nyt, semmosta epävarmuutta et mites tässä nyt mennäänkään. Et kyllä se turvallisuuden tunne mun mielestä siinä kärsii, jos paljon aikuiset vaihtuu.

Varhaiskasvatuksen opettajat suunnittelivat myös monenlaista yhteistyötä perheiden kanssa. Vanhempien kohtaamiseen hoitopäivän alkaessa ja loppuessa haluttiin erityisesti panostaa hoidon alkuvaiheessa. Lapsen hoitopäivästä haluttiin kertoa tarkasti ja erityisesti ensipäivinä vanhemmille lähetettiin viestejä tai kuvia lapsen leikeistä. Eräs haastateltava kertoi, että hänen ryhmänsä vanhempainillassa perheiltä pyydettiin kuvakollaasin tekemistä lapselle tärkeistä ihmisistä ja tavaroista.

7.6 Kehittämisen paikat

Kaikki haastatellut varhaiskasvatuksen opettajat toivoivat ”lisäkäsiä” kysyttäessä toiveita ja kehittämisalueita. Pienempiä lapsiryhmiä toivottiin. Eräs haastatettava totesi myös, että suuri lapsiryhmään ja siinä toimimassa kymmenen hoitajaa ei olisi toivottavaa.

... kun lapsi ja varsinkin pieni lapsi alottaa päiväkodin, niin sit esimerkiksi yhdet lisäkädet ois ihan tervetullu. Että kuitenkin alussa lapset kaipaavat sitä syliä ja lohdutusta enemmän. Niin semmosella normaalimiehityksellä tuntuu, ettei kädet riitä. Se on ehkä se isoin juttu.

No kyllähän se olis ihan mahtavaa, jos se ryhmä koko olis pienempi... kyllä mä näkisin, että nää lapset tarvii aikaa ja kasvattajan läsnäoloo, niin sitä jos mä voisin tarjota ja sitä aikaakin, jos olis lisää, niin se olis aivan ihanaa.

Mut kyllä se semmonen aika ja rauha pitäis saada ja luoda. Ja varsinkin ehkä just et niihin aamuihin panostaa, jos on semmonen lapsiryhmä et sinne tulee kaikki sillon aamusta, niin just se semmonen että laittais siihen niitä resursseja ja työntekijöitä, et pystyy suomaan useemmalle lapselle sen turvallisen tunteen siinä kohtaa ja sen sylin. Että ei tuu tunnetta, että tarvii yksin selviytyä.

...semmonen joka tekis sitten tätä käytännön juttua, että tyhjentäis tota kuivuria ja pyyhkis pöytiä ja kattois vähän haalareita valmiiks ja muuta, että semmosia mihinkä tuntuu välillä silleen, että no nyt sekin on tekemättä vielä ja tässä pitäis tähän ja tähän revetä.

Muutama varhaiskasvatuksen opettaja piti ajatusta kotona pidettävästä aloituskeskustelusta lapseen ja perheeseen tutustumista helpottavana toimintatapana.

Niin sä näät vähän sitä kotinäkökulmaa, et se on hyvin pieni hetki, kun me ollaan täällä päiväkodissa yhteydessä perheen huoltajien kanssa.

Iso osa haastatelluista korosti lapsen aloituksessa pehmeää laskua, mihin he katsoivat kuuluvan useita tutustumiskertoja ja ensimmäisinä hoitopäivinä lyhyempiä hoitoaikoja.

No ehkä se myös sitten perheen kanssa yhteistyössä se, et he kävis tarpeeks, ehkä just semmosen pitkän ajan tutustumassa. Et toki se kuormittaa kyl sitä ryhmää, jos siinä on useempi tutustuja, mut sit jotenkin mä mietin, et se täytyy myöskin se tilanne sietää, koska se helpottaa kuitenkin niitä siirtyviä lapsia.

Muutama haastateltu varhaiskasvatuksen opettaja totesi ryhmäytymisen vaikeutuvan, kun lapsia tulee ja lähtee paljon kesken kautta. Pysyvämmät ryhmät ja pysyvämmät aikuiset ryhmässä nousivat toiveeksi osalla haastateltavista.

...kyllä se turvallisuuden tunne mun mielestä siinä kärsii, jos paljon aikuiset vaihtuu. Ja tietenkin se, että vaikuttaa aikuisten toimintaan taas sillä tavalla, että ei ehkä voida mennä sen alkuperäisen suunnitelman mukaan. Että jos on vaikka joku semmonen ryhmä, että ajatellaan että tässä pitäis erityisesti nää, on jotain erityishaasteita lapsilla. Pitäis tietää, niin siihen ryhmään ei välttämättä voida laittaa sijaista, joka ei yhtään tunne lapsia. Niin joudutaan sitten sillä lailla muuttaa niitä aiottuja suunnitelmia, ja se tietysti ehkä sekottaa sitä päivän kulua. Et oishan se ihan kiva, kun sitten olis ne samat siinä, tai ainakin sitten sijainen ois tuttu, että ei hirveesti vaihtuis.

Lapsen edun näkökulmasta siis pitäis olla pysyvämmät aikuiset ja ryhmät kyllä.

...kaikki ryhmäytyminen ja muu mikä lähtee käyntiin, niin se taas kärsii siitä, että jos lapsia lähtee ja tulee kesken kaiken tosi paljon.

7.7 Kiintymyssuhdeteoria

Kaikkien varhaiskasvatuksen opettajien koulutuksessa kiintymyssuhdeteoriaa oli käsitelty, riippumatta opettajan koulutuspolusta. Työpaikkakoulutusta kiintymyssuhteista tai niiden vaikutuksesta lapsen toimintaa ei ollut kellään haastatel-

tavista ollut, tosin joissain koulutuksissa oli voitu aihetta sivuta. Teorian vaikutuksesta käytäntöön olivat haastateltavat montaa mieltä. Joku ei pitänyt teoriaa käytännössä niinkään tarpeellisen ja jotkut kokivat sen tärkeänä lapsen käyttäytymisen ymmärtämisessä. Turvattoman kiintymyssuhteen omaavan lapsen tukeminen nousi myös esiin erään haastateltavan puheessa.

Ja jotenkin pitää mielessä, kuinka sitten tukea lasta, koska se vie sitten aikaa, kun sitten että lapsi niinku tämän mieltää semmoiseksi turvalliseksi paikaksi. Harvemmallalla lapsella kuitenkin semmosta kiintymystä meihin täällä aikuisiin syntyy, että se ikävä johonkin katoais, että se on mun mielestä terveen lapsen merkki, että ikävoi sitä isäänsä ja äitiänsä. Sehän ois aika huolestuttavaa, jos ei sitä olis.

Kyl mää nään, että opiskelu on aina totta kai hyvästä, mut sit kuitenkin se käytännön työ tavallaan se sit opettaa ja sillai. Ja sit varsinkin omien lasten kanssa, että joo teorioilla on oma paikkansa, mut sitten ei ne välttämättä aina käytännössä toteudu, tai ne on siellä taustalla.

Oli paljonkin, ja myöskin siitä et miten teoriassa menee, ja sitten myöskin harjoittelussa myöskin oli paljon sitä, että miten tuodaan sitä sit käytäntöön... Koen, ehdottoman tärkeätä varsinkin, että tietää sen, että mitä vaihteita lapsi käy ja kenen kanssa sillä. Just se, että on kuitenkin se primääri- ja sekundäärikiintymyssuhde, ja kuinka tärkeitä ne molemmat on. Ja ehkä myöskin sitten se, että oppii tunnistamaan ehkä lapsessa, että onko se turvallinen kiintymyssuhde vai onks se turvaton, vai että minkälainen. Että ehkä oppii näkeen siellä taustalla myöskin lapsen käyttäytymisestä sen, et onks tässä jokin muu kuin se turvallinen kiintymyssuhde taustalla

... että mä tiedän sen teorian ja sen, miten se lapsessa voi näkyä, niin auttaa siinä, että pystyisin siihen jotenkin reagoimaan tai auttamaan lasta siinä tilanteessa.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

8.1 Turvallisuus ja yksilöllisyys

Varhaiskasvatuksen opettajien toiminta tähtäsi sekundäärisen turvallisen kiintymyssuhteen muodostumiseen lapsen ja kasvattajan välille. Varhaiskasvatuksen opettajat pyrkivät tietoisesti toimimaan lapsen turvallisuuden tunnetta lisäävästi, sensitiivisesti, lapsen tarpeisiin oikea-aikaisesti vastaamalla ja usein myös mentalisaatio -työskentelytavan mukaisesti.

Kaikki haastattelemani varhaiskasvatuksen opettajat painottivat lapsen turvallisuuden tunteen tärkeyttä. Alkuhaastattelussa kerättiin tietoa lapsen perushoidosta, sairauksista, mieluisista ja epämieluisista asioista. Haastattelussa kyseltiin myös lapsen tapoja toimia ja reagoida asioihin kotona. Tavoitteena oli selvittää lapselle tutut toimintatavat ja pyrkiä toimimaan niiden suuntaisesti myös varhaiskasvatuksessa.

Rusasen (2011) mukaan lapsen kiintymyssuhde vanhempaan vaikuttaa lapsen toimintaan myös kodin ulkopuolisten henkilöiden hoivassa ainakin alkuvaiheessa eli tutustumistilanteessa. Lapsi olettaa, että uudet ihmiset hoivaavat häntä samalla tavalla kuin hänen ensisijainen kiintymyskohteensa. Siksi päivähoidossa hoitajien tulisi jäljitellä kodin hoivaa ja vastata lapsen odotuksiin. Tämä voi olla vaikeaa, koska päivähoito eroaa jo olosuhteiltaan niin paljon lapsen kodista. Turvallisen kiintymyssuhteen muodostuminen vaatii aikuiselta aikaa, mitä päivähoidossa ei aina ole. Lapsia ohjataan myös ryhmänä ruokailuissa, toimintatuokioilla ja nukutettaessa, eikä kahdenkeskeiseen vuorovaikutukseen ole riittävästi mahdollisuuksia. Usein lapsia myös kannustetaan itsenäistymään liian varhain. (Rusanen 2011, 202-203,207,232,238.)

Lapsen turvallisuuden tunteeseen vaikuttavat pysyvät ihmissuhteet. Haastatellavat tunnistivat lapsen tarpeen kiintyä ensin yhteen aikuiseen. Vaikka tämä ymmärrettiin lapsen oikeutena, toivottiin lapsen kuitenkin nopeasti hyväksyvän kaikkien kasvattajien tarjoama hoiva. Erityisesti tulotilanteissa lapsen lohduttaminen

koettiin hankalaksi, jos suhdetta ei vielä ollut muodostunut. Turvattomasti välttelevästi kiintyneet lapset, jotka minimoivat kiintymyskäyttäytymisensä ja ne organisoitumattomasti kiintyneet lapset, jotka eivät ilmaise tarvitsevansa aikuisen hoivaa, saavat helposti positiivista palautetta pärjäävinä tai nopeasti sopeutuvina. Turvallisesti kiintyneet ja voimakkaasti erotilanteita vastustavat lapset voivat taas saada vaikean tai hankalan lapsen leiman.

Rusanen (2011) mukaan päiväkodissa ei aina huomioida, että kahdenväliset, valikoivat kiintymyssuhteet ovat lapsen kehitykselle tärkeitä. Lapsen kiintymistä yksittäiseen hoitajaan ei pidetä välttämättä hyvänä. Toivotaan, että lapsi ei tekisi eroa hoitajien välillä vaan etsisi ja vastaanottaisi apua useilta hoitajilta. Pienen lapsen luonnollisia yrityksiä valikoida hoitaja, tulisi tukea, varsinkin jos lapsi on vasta aloittanut päivähoidossa. Objektiivisesti turvallinen päivähoito ei automaattisesti synnytä lapselle turvallisuuden tunnetta, jo uudet ihmiset ja uudet tilanteet tuottavat lapselle turvattomuuden tunnetta. Jos yhteisvastuullisesti hoidetaan kaikkia ryhmän lapsia, voi myös käydä niin, ettei kukaan ota riittävästi vastuuta yksittäisestä lapsesta. Kiintymyssuhdeteoria huomioiminen tarkoittaisi käytännössä sitä, että lapset tulisi jakaa pieniin ryhmiin ja yhden hoitajan tulisi vastata kaikista pienryhmänsä lapsista. (Rusanen 2011, 29,204,206,208,222,232.)

Lapsen kohtaaminen hoidon alkupäivinä vaikutti laadukkaalta, lapsen tarpeet huomioivalta ja vanhempia tukevalta. Paikkakunnalla tehty yleinen linjaus pienryhmätoiminnan toteuttamisesta rajasi pois mahdollisuuden toimia omahoitajuusmallin mukaan. Omahoitajuusmallin esteenä koettiin myös työvuorojen tuomat rajoitteet ja tiedonkulun haasteet.

Perheitä haluttiin tukea lapsen pehmeän laskun rakentamisessa. Lapsen toivottiin tutustuvan ryhmän toimintaan, rutiineihin, tiloihin ja ihmisiin useamman päivän ajan yhdessä vanhemman kanssa. Lapsen hoidonaloitus ymmärrettiin suureksi muutokseksi lapsen elämässä, jossa pehmeä lasku oli tarpeellinen. Turvaesineiden käyttö tiedostettiin merkittäväksi lapsen turvallisuuden tunteelle. Perhettä tuettiin turvaobjektin käyttöön ja lasten annettiin pääasiassa pitää turvaesineitä mukanaan. Turvaesineen tarpeen määrittelee aikuinen tilanteessa, kun turvaobjekti laitetaan lokeroon esim. ruokailun ajaksi ja otetaan tarvittaessa esiin. Erityisesti

pienien vielä puhumattomien lasten voi tällöin olla vaikea ilmaista tarvettaan turvaesineen käyttämiseen. Rusanen (2011) toteaa että tärkeitä leluja tai tavaroita, turvaobjekteja, suositellaan käytettäväksi erotilanteissa. Lapsen kotoa tuoma esine saattaa edistää turvallisuuden tunnetta, jos lapsen sallitaan kantaa sitä mukanaan pitkin päivää. Repussa tai lokerossa säilyttäminen ja vain päiväuniaikaan esille ottaminen, ei tuo turvaa ja on kohtuuton vaatimus lapselle. (Rusanen 2011,95.)

Kaikki haastateltavat toivat esiin sylin, läheisyyden, rauhallisen tilanteen ja ajan merkityksen lapsen lohduttamisessa. Eroahdistuksen sanoittaminen, lapsen auttaminen tunnereaktion käsittelyssä ja ohjaaminen leikkeihin tai mukavaan tekemiseen nousi esiin haastatteluissa. Lorut, loruleikit, musiikki, lukeminen tai jutteleminen mainittiin myös keinoina päästä eroahdistuksen ylitse. Haastatteluissa tuli esille, että kaiken ikäiset lapset voivat ikävöidä. Myös leikkivä, touhuava lapsi voi ikävöidä, vaikkei hän näytä siltä.

Musiikin käyttäminen lohduttamisessa nousi esiin erään haastateltavan kertomuksessa. Sinkkonen (2018) selittääkin musiikin tutkittua vaikutusta varsin seikkaperäisesti. Musiikki ja kiintymyssuhteeseen liittyvät affektit aktivoivat samoja aivoalueita. Manteliumake säätelee emotioita ja integroi kognitiivista ja emotionaalista informaatiota, mitkä ovat myös kiintymyssuhteen peruselementtejä. *Nucleus accumbens* on herkkäpalkkiojärjestelmille ja sen toiminnan tavoitteena henkiinjäämisen varmistaminen. Hippokampuksen tehtäviin kuuluu stressin säätelyn ohella kiintymyssuhteiden muodostaminen ja ylläpitäminen. Tämä selittää musiikin voimaa ja mahdollisuutta lohduttaa ihmisiä ja luoda yhteyksiä. Sen ovat intuitiivisesti tienneet lapsilleen laulaneet äidit, isät ja isoäidit jo tuhansia vuosia. (Sinkkonen 2018,164,169.)

Haastatteluissa nousi esiin kasvattajien tarve lapsen yksilölliseen kohtaamiseen ja lapsen tunteiden huomioimiseen. Varhaiskasvatuksen opettajat ymmärsivät tilanteiden moninaisuuden ja pyrkivät sopeuttamaan niihin oman työskentelynsä. Mentalisaatioon perustuva reflektiivinen työote, lapsen ja perheen kohtaaminen, läsnäolo ja ihmisarvon kunnioittaminen sekä utelias ja empaattinen mieli, tuli myös esille haastatteluissa.

Haastateltavat varhaiskasvatuksen opettajat eivät yhdistäneet lapsen tapaa reagoida erotilanteessa mihinkään kiintymyssuhdetyyppiin, eivätkä muokanneet omaa toimintatapaansa lapsen kiintymyssuhteen perusteella. Kiintymyssuhdesanaa tai kiintymyssuhdeteorian vaikutusta työhön toi esiin alle puolet haastatelluista. Lapsen toimintaa ja käyttäytymistä ei yhdistetty lapsen primääriin kiintymyssuhteeseen, vaan puhuttiin temperamentista, luonteesta, arkuudesta tai herkkyydestä. Tulo ja lähtötilanteissa lapsen tapaa näyttää tunteitaan, hänen tapansa kohdat uusia ihmisiä tai vastaanottaa lohdutusta ei pohdittu haastattelussa lapsen kiintymyssuhteen kautta.

8.2 Varhaiskasvatuksen suunnittelu, toteutus ja arviointi

Varhaiskasvatuksen suunnittelussa huomioitiin hoitonsa aloittavat lapset ja heidän ryhmäytymistään halutaan tukea monin eri tavoin. Lapsen ystävyssuhteiden syntymistä ja ryhmään mukaan pääsemistä tuettiin. Lapsen ja perheen vastaanottamiseen nimettiin kasvattaja ja hänelle pyrittiin antamaan aikaa. Perhe huomioitiin rakenteellisilla strukturoiduilla toimintatavoilla, joita erään varhaiskasvatuksen opettajan mukaan tukee yksikön arvopohja. Rusanen (2014) toteaa kuitenkin, että kiintymyssuhteet suojaavat monin tavoin lapsen kehitystä ja siksi niiden edistämiseen tuli kiinnittää nykyistä enemmän huomiota varhaiskasvatuksen rakenteissa, pedagogiassa ja työjärjestelyissä. (Rusanen 2014,58.)

Lasten hoidon aloittamiseen oli paikkakunnalla panostettu. Toimet tähtäsivät sekundäärisen turvallisen kiintymyssuhteen muodostumiseen lapsen ja varhaiskasvattajan välillä. Kiintymyssuhdetta ei kuitenkaan sanoiteta tavoitteissa, toiminnan suunnittelussa tai arvioinnissa. Lapsen varhaiskasvatuksen aloittamiseen oli rakennettu palvelupolku, joka näyttäytyi toimivana. Alkukeskustelu strukturoituna antoi kaikille perheille tasapuolisesti mahdollisuuden kertoa lapselle tärkeät perusasiat. Perheiden yksilölliset mahdollisuudet, aika, resurssit ja tahtotila vaikuttivat siihen, miten pehmeä lasku lapselle syntyi varhaiskasvatuksen aloittamiseen.

Varhaiskasvatuksen toteutuksessa kauden alkaessa yksikössä oli suunnitellusti kohdennettu kiireapua pienten lasten ryhmään ja sylin tarvitsijoiden määrää oli

huomioitu kiertävällä työntekijällä ja ryhmien välisellä avulla. Tosin tilanteet lapsiryhmässä olivat niin vaihtelevia, että avun tarve kasvoi hetkessä suureksi ja siihen oli vaikea vastata. Tässä varhaiskasvatuksen yksikössä toteutettiin pienryhmätoimintaa. Mikkola ja Nivalainen (2011) toteavat että pienryhmätoiminnassa lapsiryhmä jaetaan hoitajien kesken ja näin on mahdollista vähentää lapsen vuorovaikutussuhteiden määrää päivän aikana varhaiskasvatuksessa. Pienemmässä ryhmässä aikuisen on helpompi havainnoida ja ohjata yksittäistä lasta. (Mikkola & Nivalainen 2011, 20, 31-32.) Myös Sinkkonen (2004) toteaa että liian varhain, liian suureen ja meluisaan lapsiryhmään joutuminen kuormittaa lasta. Tällöin lapsi joutuu puolustamaan reviiriään ja paikkaansa ryhmässä, eikä saa aikuiselta riittävästi yksilöllistä tukea. (Sinkkonen 2004.)

Riittämättömyyden tunnetta koki moni haastatelluista varhaiskasvatuksen opettajista ja lisäksi kaipasivat kaikki. Pienemmät lapsiryhmät olivat kaikkien toiveena. Hoitajien määrää ryhmässä ei haluttu lisätä, vaan lapsiryhmän kokoa pienentää. Kiintymyssuhdetta huomioitiin toiveessa kiireavusta avustaviin tehtäviin, jolloin lasten kanssa toimisivat saman kasvattajat. Sijaiseksi toivottiin myös samoja henkilöitä, jolloin lapsilla olisi pysyvämmät ihmissuhteet. Rusasen (2014) mukaan laadukkaassa ja lapsen kehitystä tukevassa varhaiskasvatuksessa lapsia hoidetaan pienissä ryhmissä, joissa eivät lapset, eivätkä hoitajat vaihdu ja kumuloituvien hoitotuntien määrä on vähäinen. (Rusanen 2014, 61.) Tarsalaisen (2019) artikkelissa haastateltu Miriam Kalland (2019) sanoo samoin: lapselle tärkeitä ovat turvalliset ja pysyvät ihmissuhteet. Pieni lapsi tarvitsee pienen ja pysyvän ryhmän. Hän myös toteaa, että alle kaksivuotias osaa solmia ryhmässä ystävyyssuhteita ja näiden ystävyyssuhteiden ylläpitäminen on varhaiskasvattajien tehtävä. (Tarsalainen 2019,22)

Toiminnan arvioinnissa nousi esiin henkilökunnan vaihtuvuuden aiheuttama lasten levottomuus ja suunnitellun toiminnan toteuttamisen vaikeus. Sensitiivisesti ja lapsen turvallisuuden tunnetta ajatellen haastateltavat sanoivat, ettei herkimpiä lapsia voi laittaa sijaisen hoitamaan lapsiryhmään. Näin ajatellen pärjäävät lapset kohtasivat useammin tilanteen, jossa sijainen oli heitä hoitamassa. Lapsi, jonka kiintymyssuhdetta leimasi pärjäävyys, omatoimisuus ja aikuisesta riippumattomuus, joutui siis toimimaan enemmän sijaisten kanssa. Turvallisesti kiintyneet

lapset, jotka näyttivät vierastavan uutta ihmistä, tai turvattomasti ristiriitaisesti kiintyneet, jotka olivat käytökseltään haastavia ja tarvitsevia saivat tutun hoitajan. Kukaan haastateltavista ei tuonut esiin, ettei lainmukaisia hoitaja-lapsi -suhdelukuja noudatettaisi. Myöskään avun pyytämiseen ei suhtauduttu välinpitämättömästi. Kauden alkaessa kuitenkin millään ryhmällä ei ollut sen enempää apukäsiä työtovereille tarjota.

Varhaiskasvatuksessa pyritään edistämään lapsen kokonaisvaltaista kasvua, terveyttä ja hyvinvointia sekä turvaamaan pysyvät ihmissuhteet lapsen ja varhaiskasvattajien välillä. (Varhaiskasvatussuunnitelma 2018,16.) Tavoitteet tukevat myös turvallisen kiintymyssuhteen syntymistä lapsen ja varhaiskasvattajan välille. Toimintaa voisi myös tarkastella kiintymyssuhteen muodostumisen näkökulmasta, jolloin erityisesti pysyvien ihmissuhteiden merkitys tulisi korostetummin esille.

Haastateltavat toimivat ryhmissä, joissa oli eri ikäisiä lapsia, ja toivat haastatte- luissa esiin myös aiemmissa työpaikoissaan havaitsemiaan, oppimiaan ja hyväksi havaitsemiaan asioita. Haastateltavien koulutuspohja oli varhaiskasvatuk- sen kandidaatin tai sosionomin tutkinto. Työkokemusta haastateltavilla oli kol- mesta kymmeneen vuoteen. Kaikilla haastateltavilla oli työkokemusta useam- massa eri ryhmässä toimimisesta ja eri ikäisistä lapsista.

Perheiden kiireiseen elämäntapaan, pitkiin hoitopäiviin ja runsaaseen hoitopäi- vän jälkeiseen harrastustoimintaan suhtauduttiin huolestuneena. Nähtiin perheen kesken vietetyn kiireettömän ajan tarpeellisuus ja sen vaikutus lapsen hyvinvoin- tiin. Asian puheeksi ottaminen koettiin vaikeana, ja avausta toivottiin yleisem- mällä tasolla. Toisaalta sosionomin ammatillinen eettinen ohjeistuksen mukaan sosionomilla on velvollisuus yhteiskunnallisen vaikuttamiseen ja heikompien puo- lelle asettumiseen. (Arki, arvot ja etiikka, 43.)

Kirjassaan, Lapsen puolesta, lastenpsykiatrian erikoislääkäri ja lääketieteen toh- tori Jari Sinkkonen kertoo koulutustilaisuudesta, jossa luennoitsijana oli kiinty- myssuhdeteorian luoja, John Bowlby. Tämä pidättyväinen valkohapsinen britti- professori esitteli kiintymyssuhdeteoraa ja puhui lapsen surusta. Kuuntelijoiden

kysymykseen siitä, koska lapsi on kypsä menemään päiväkotiin, hän lammasmaisesti hymyillen ehdotti kolmen vuoden ikää. Sinkkonen kuvailee tämän kuulijoiden mielestä olleen tavattoman hupaisaa ja ajatelleensa ettei uskalla sanoa sellaista ääneen Suomessa. (Sinkkonen 2001, 19.) Tämä tapahtui viime vuosituhannella. Nämä ajatukset ovat mielestäni ajankohtaisia vielä tänäkin päivänä.

9 POHDINTA

9.1 Luotettavuus ja eettisyys

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli tutkia turvallisen sekundaarisen kiintymyssuhteen rakentumiseen vaikuttavia asioita varhaiskasvatuksessa, kun lapsi aloittaa hoidon sekä kiintymyssuhteen muodostamiseen vaikuttavien tekijöiden huomiointia varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin kokonaisuudessa. Varhaiskasvatussuunnitelman (2018) tavoitteisiin kuuluu edistää lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista sekä vahvistaa lapsen osallisuutta ja toimijuutta. (Varhaiskasvatussuunnitelma 2018, 14). Turvallisuus on John Bowlbyn kiintymyssuhdeteorian mukaan se peruskivi, jota ilman lapsi ei pysty oppimaan ja tutustumaan maailmaan. Kiinnostukseni aiheeseen nousee lastensuojelussa tekemästäni työstä ja halusinkin lähteä tarkastelemaan varhaiskasvatuksessa tehtävää työtä kiintymyssuhteen näkökulmasta.

Hain tutkimuslupaa marraskuussa 2019 ja sen saatuaani lähdin yhteistyössä varhaiskasvatussyksikön johtajan kanssa hakemaan tutkimukseeni haastateltavia. Haastattelut ajoittuivat viiden viikon ajalle tammi- ja helmikuussa 2020. Litteroin sekä analysoin aineistoa helmi- ja maalikuussa ja kirjoitin johtopäätöksiä huhtikuussa 2020.

Haastattelin viittä varhaiskasvatuksen opettajaa eräässä varhaiskasvatussyksikössä. Yksikössä toimii 5 varhaiskasvatuksen opettajaa ja 7 lastenhoitajaa. Rajasin tutkimukseni koskemaan varhaiskasvatuksen opettajia, koska perheiden kutsuminen tutustumaan päiväkotiin ja alkuhaastattelu on määritelty opettajan työtehtäviin. Opinnäytetyöni tulokset olisivat olleet erilaisia, jos olisin haastatellut sekä varhaiskasvatuksen opettajia että lastenhoitajia tai vastaavasti useista eri yksiköistä tai eri paikkakunnilta varhaiskasvatuksen ammattilaisia. Tutkimuslupani koski kuitenkin vain yhtä varhaiskasvatuksen yksikköä, eikä minulla olisi ollut mahdollisuuksia tai voimavaroja laajempaan tutkimusta toteuttaa.

Lähetin haastattelupyynnöt johtajan kautta haastateltaville. Toteutin haastattelut puolistrukturoituina teemahaastatteluina. Nauhoitin haastattelut puhelimellani litterointia varten. Haastattelutila oli hiljainen ja häiriötön, joten litterointi sujui ongelmitta. Haastattelutilanne oli kiireetön, kommunikaatio oli avointa ja luottamuksellista. Haastateltavat olivat kiinnostuneita opinnäytetyöni aiheesta. Tutkimukseen osallistuville selvitin tutkimuksen tavoitteet ja menetelmät.

Opinnäytetyössäni olen pyrkinyt noudattamaan hyviä tieteellisiä käytäntöjä: rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tulosten tallentamisessa, analysoinnissa, esittämisessä ja arvioinnissa. Haastateltavien anonymiteetin turvaamiseksi varhaiskasvatustutkimuksen nimeä ei mainita opinnäytetyössäni. Haastattelut perustuivat vapaaehtoisuuteen ja haastattelujen nauhoitukset ja litteroinnit poistetaan opinnäytetyöprosessin lopuksi. Analysoitavassa aineistossa käyttämäni haastateltavien numerokoodit poistin lopullisesta työstäni. Analysoimiani tutkimustuloksia olen pyrkinyt havainnollistamaan käyttämällä tarkoin valitsemiani sitaatteja haastatteluista.

Olen pyrkinyt käyttämään monipuolisesti lähteinä kirjallisuutta, artikkeleja ja pro gradu -töitä. Olen valinnut opinnäytetyöhöni mahdollisimman uusia julkaisuja. Halusin lisäksi kuitenkin lainata myös kiintymyssuhdeteorian luoja John Bowlbyn kirjoittamaa artikkelia vuodelta 1977. Lähdeviitteiden merkitsemisessä olen pyrkinyt noudattamaan erityistä huolellisuutta.

9.2 Opinnäytetyön prosessin pohdinta

Kiintymyssuhdeteorian valitseminen opinnäytetyöni teoreettisen viitekehykseksi oli minulle erityisen tärkeää. Päiväkotini nousi sosionomiopinnoissani varhaiskasvatukseen suuntautumisen kautta tutkimuksen tapahtumakentäksi luonnostaan. Lapsen kokemukset uusien ihmisten kohtaamisesta kiinnostivat minua jo lastensuojelussa toimiessani.

Opinnäytetyön prosessi muotoutui tutkimusluvan ohjaamana. Varhaiskasvatuksen yksikössä, jossa tutkimusta varten tein haastattelut, toteutettiin pienryhmä-

toimintaa. Vaikka mielestäni pienryhmätoiminnassa on paljon toimivia sekä lapsen kehitystä että oppimista tukevia elementtejä, olisi voinut olla mielenkiintoista tutkia myös varhaiskasvatuksen yksikköä, jossa omahoitajamalli olisi ollut toiminnassa. Tämä uskoakseni olisi myös muuttanut tutkimukseni tuloksia. Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista selvittää näiden eri toimintamuotojen tuomia eroja lapsen ja perheen kohtaamiseen varhaiskasvatuksen aloituksessa.

Opinnäytetyöprosessi opetti minulle erilaisten näkökulmien kautta varhaiskasvatuksen tarkastelemista. Erilaisten toimintamuotojen ja teorioiden pohtiminen ja käytäntöön tuominen lapsen etu ensisijaisesti huomioiden on haastavaa. Yhteistyö varhaiskasvatuksen yksikön johtajan ja haastateltavien opettajien kanssa oli mutkatonta ja antoisaa. Opinnäytetyöni tuloksia voisi hyödyntää varhaiskasvatuksen yksikön peda-illassa mm. herättämään keskustelua kiintymyssuhteen merkityksestä lapsen käyttäytymiseen ja pohdinnassa lapsen aloituspäivien toiminnan kehittämisessä. Korona- pandemia toi opinnäytetyöni viimeistelyyn oman lisämausteensa etäopiskelun, suljettujen kirjastojen ja kokoontumiskieltojen muodossa. Lapsille tarjotaan varhaiskasvatusta myös näissä poikkeusoloissa.

LÄHTEET

Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. 2017 Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Helsinki.

Bowlby J. 1977. The Making and Breaking of Affectional Bonds. British Journal of Psychiatry.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 3 painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Golding K S. 2014. Hoitava kiintymys – terapeutin vanhemmuus Kirja kasvat-
tajille ja ammattilaisille Tampere: PT-Kustannus Tammerprint Oy.

Hirsjärvi, S & Hurme H. 2010. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007 Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Keltikangas-Järvinen L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.

Lotta M. ja Mikkola M. 2017 "Otetaan syliin kun itkettää" Alle 3-vuotiaan kiintymyssuhteen haasteiden huomioiminen varhaiskasvatuksessa. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. viitattu 5.10.2019 http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2017121220855_Lotta_Meri_Mikkola_Meri.pdf (1.519Mt)

Meriö M. 2017. Kiintymyssuhteessa traumatisoitunut lapsi varhaiskasvatuksessa – PACE-asetus kasvattajan apuna Opas Kouvolan kaupungin varhaiskasvatukselle. Lahden ammattikorkeakoulu. Viitattu 5.10.2019 http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201703283773_Merio_Mira.pdf (316.0Kt)

Mikkola, P. & Nivalainen, K. 2011. Lapselle hyvä päivä tänään – näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. 5. Painos. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.

Opetushallitus, Määräykset ja ohjeet 2016:17 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016.

Ronkainen S., Pehkonen L., Lindblom-Ylänne S. ja Paavilainen E. 2011. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: WSOYpro Oy.

Rusanen, E. 2014. Varhaiskasvatus, Ihmisoikeuskasvatus ja -koulutus Suomessa – IOK:n selvitys 2014. Ihmisoikeuskeskus. Luettu 1.4.2020. https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/@Bin/460079/IOK-kokopitk%C3%A4_varhaiskasvatus.pdf

Rusanen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Porvoo: Bookwell Oy
Saaranen-Kauppinen, A & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Luettu 10.4.2020. https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html

Sinkkonen, J.2001. Lapsen puolesta. Juva: WS Bookwell Oy Juva.

Sinkkonen, J. 2004. Kiintymyssuhdeteoria – tutkimuslöydöksistä käytännön sovellutuksiin. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim 15/2004. Luettu 3.4.2020. <https://www.duodecimlehti.fi/duo94437>

Sinkkonen, J. 2018. Kiintymyssuhteet elämänkaaressa. 1.painos. Helsinki: Kustannus Oy

Sinkkonen, J. & Tervonen-Arnkil, K. 2015. Lapsi uusissa oloissa. 1.painos. Tal- linna: Kustannus Oy Duodecim.

Tarsalainen, A. 2019. Lapselle tärkeintä ovat turvalliset ja pysyvät ihmissuhteet. Suomen Lastenhoitoalan Liiton jäsenlehti 5/2019,22-23.

Varhaiskasvatuslaki 540/2018 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf

Viinikka A., 2014.Mentalisaatio perheiden kohtaamisessa. Tampere: Hämeen Kirjapaino Oy.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/>

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje

Tampereen ammattikorkeakoulu

Sosionomi

1.12.2019

Hei varhaiskasvatuksen ammattilainen!

Olen Tampereen ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelija. Teen lopputyötäni sekundäärisen kiintymyssuhteen tukemisesta varhaiskasvatuksessa lapsen aloittaessa päiväkodissa. Selvitän tapoja tukea lasta hänen aloittaessaan hoidon. Osallistumalla ja antamalla aikaanne haastatteluun voitte tuoda näkyväksi näkemystänne varhaiskasvatuksen arjesta ja sen kehittämiskohteista. Samalla annatte arvokasta tietoa tutkimukseeni ja edesautatte sen onnistumisissa.

Toivon teiltä tunnin aikaa haastattelun. Tutkimustani ohjaa Riikkaelina Susi-polku.

Kiitos!

Yhteistyöterveisin

Minka Salo

040-7162744

minka.salo tuni.tamk.fi

Liite 2. Haastattelun teemat

1.Ennakoivat, valmistelevat toimet

Miten ennalta tutustutte lapseen ja perheeseen?

Millaisia tutustumismahdollisuuksia perheelle tarjotaan ja miten paljon perheet niitä käyttävät?

Millaisia esitietoja keräätte lapsen ja perheen tavoista?

2.Ensimmäiset päivät, lapsen kohtaaminen - sensitiivisyys, turvallisuus, rutiinit.

Miten vanhemman ja lapsen suhdetta tuetaan eron hetkellä ja myöhemmin lähi-
viikkojen aikana, millaista yhteistyötä teette?

Miten rakennat lapsen turvallisuuden tunnetta?

Miten virittäydyt lapsen kokemukseen, tunnetilaan?

Millainen tapa teillä on turvaesineiden käytössä?

Miten omahoitajuus teillä toimii?

Miten paljon lapset ikävöivät päivähoitoa aloittaessaan ja miten pitkään se jat-
kuu?

Minkä olet kokenut auttavan ikävöintiin (eroahdistukseen)?

3.Työyhteisön tuki, työyhteisön työtä ohjaavat arvot, ihmissuhteiden pysyvyyden turvaaminen lapselle

Mitä yhteisiä periaatteita työyhteisössänne on näihin tilanteisiin?

Miten itse koet tilanteen – mitä tunteita herää?

Miten haluaisit kehittää itseäsi / työyhteisöäsi ikävöivän lapsen kohtaamisessa?

4.Taustatiedot

Koulutus, työkokemus?

Miten paljon koulutuksessasi/ työssäsi on puhuttu kiintymyssuhdeteoriasta?